

მიტროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე

დიკტიონი და დიასკოპია

საქართველოს საპატრიარქოს ადგილი
მსოფლიო მართლმადიდებლურ დიკტიონში
და დიასპორას საკითხები

თბილისი 2009

ავგოკეფალური ეკლესიის ადგილი დიპტიხში (დიპტიქში) გამოხატავს სულიერ და კანონიკურ მთლიანობას ადგილობრივ მართლმადიდებელ ეკლესიათა შორის. ის ასახავს ასევე საეკლესიო ღირსებას.

საქართველოს წმიდა ეკლესია მსოფლიოს პირველ ეკლესიათა შორის მოიხსენება, რადგანაც დაარსებულია თვით მოციქულების მიერ. მას ეჭირა კიდევ საპატიო ადგილი მსოფლიო ეკლესიათა შორის, მაგრამ რუსეთის საიმპერატორო კარის მიერ ჩვენი ეკლესიის ავგოკეფალიის გაუქმებამ მისი ადგილი მსოფლიო მართლმადიდებელ ეკლესიათა შორის ჯერჯერობით გადაუჭრელ საკითხად აქცია.

წიგნში მოგანილია მრავალი წყაროს მონაცემი და ასევე უხვი დოკუმენტური მასალა უძველესი ხანიდანვე საქართველოს ეკლესიის ადგილის შესახებ მსოფლიო მართლმადიდებელ ეკლესიათა შორის.

ამჟამად საქართველოს ეკლესიის მრავალი წევრი ცხოვრობს უცხოეთში. ვითარცა კეთილი მწყემსი მოვალეა მოიძიოს ერთადერთი დაკარგული ცხოვარი და დაუბრუნოს თავის სამწყსოს, მსგავსადვე, საქართველოს ეკლესიის მამები მოვალენი არიან მიხედონ უცხოეთში ქართულ დიასპორას, რათა მათ შეინარჩუნონ წმიდა მართლმადიდებელი სარწმუნოება, ეროვნული იდენტობა და კვლავ დარჩნენ წევრებად საქართველოს წმიდა მართლმადიდებელი ეკლესიისა.

წიგნში განხილულია დიასპორას მიმართ საერთაშორისო საეკლესიო კანონები და შესაბამისი საკითხები.

რედაქტორი თამარ რევაზიშვილი

© მიგროპოლიტი ანანია ჯაფარიძე

დღევანდის სპიობები

დიპტიხის შესახებ

დიპტიხი არის მართლმადიდებელთა ღვთისმსახურების დროს ადგილობრივ ეკლესიათა მეთაურების მოხსენების რიგითობა, ანუ მსოფლიოს მართლმადიდებელ ეკლესიათა მეთაურების მოხსენების რიგი. ის წარმოადგენს გამოხატვას სულიერი და კანონიკური ერთობისა ადგილობრივ მართლმადიდებელ ეკლესიათა შორის. მართალია, მსოფლიო მართლმადიდებელ ეკლესიას არ გააჩნია ერთიანი ადმინისტრაციული ცენტრი, მაგრამ ყოველი დამოუკიდებელი, ავტოკეფალური ადგილობრივი ეკლესიის მეთაური და მისი დიაკონი ღვთისმსახურების დროს მოიხსენებს სხვა ადგილობრივი ეკლესიების მეთაურებს, ამით ის გამოხატავს, რომ ყველა მართლმადიდებელი ეკლესია, ეროვნებისაგან დამოუკიდებლად, შეადგენს ერთ, წმიდა, კათოლიკე და სამოციქულო ეკლესიას. ყველა ადგილობრივი ეკლესია ერთმანეთის მიმართ თანაბარია და თანასწორი. არ არსებობს პირველხარისხოვანი და მეორეხარისხოვანი, უპირატესი და უმცირესი ეკლესია. მრავალრიცხოვნება, ან გერიგორიის სიდიდე არ ანიჭებს უპირატესობას რომელიმე ეკლესიას მეორე მცირე ეკლესიის წინაშე. მამათა კანონების თანახმად, ყოველი ეკლესიის თავისუფლება მოპოვებულია უფალ იესო ქრისტეს სისხლით. III მსოფლიო კრება მე-8 კანონში წერდა, რომ ყოველი ეკლესიის დამოუკიდებლობა და თავისუფლება „თვისითა სისხლითა მოგუანიჭა ჩუენ უფალმან ჩუენმან იესუ ქრისტემან, განმათავისუფლებელმან ყოველთა კაცთამან“ (დიდი სჯულის კანონი, 1975, გვ. 267). ღვთის სიგყვის თანახმად, ქრისტეს ეკლესიაში არ არის არც ელინი, არც იუდეველი, არც ბარბაროსი, არც სკვითი. მოციქულთა 34-ე კანონი ყველა ეთნიკური ოლქის

ეკლესიას თავისთავადობას ანიჭებს. ის არ აძლევს რომელიმე ეკლესიას უპირატესობას, ამიგომაც თანამედროვე დიპტიხში ეკლესიათა მეთაურების მოხსენიების დროს, ერთი ეკლესიის მეთაურის სხვა ეკლესიის მეთაურის წინ თუ უკან დაყენება, გარკვეული თვალსაზრისით ერთისათვის „უპირატესობის“ მინიჭება მეორესთან შედარებით, არ შეეცაბამება ქრისტიანობის არსს, თუმცა თავისი გრადიცია აქვს. ისტორია ნათელყოფს და მოციქულთა 34-ე კანონი უჩვენებს, რომ იმ დიპტიხის წინასახე, რომელსაც ჩვენ დღესდღეობით ვიყენებთ, ჩამოყალიბდა ქრისტიანობის სახელმწიფო სარწმუნოებად აღიარების შემდეგ და არ არსებობდა ქრისტიანობის პირველ საუკუნეებში (იმპერატორთა გაქრისტიანებამდე). დიპტიხი არსებობდა მხოლოდ აღმოსავლეთ რომის იმპერიის შიგნით მყოფი ეკლესიების საჭიროებისათვის. დიპტიხი ბიზანტიურ ეკლესიაში იხმარებოდა. ბიზანტიის გარეთ, დასავლეთ რომის იმპერიის ეკლესიაში კი ღვთისმსახურების დროს არ იხმარებოდა დიპტიხი. იბერიის სახელმწიფო არსებობდა ბიზანტიისაგან დამოუკიდებლად, ამიგომ ქართული ავტოკეფალური ეკლესიის მეთაური ბიზანტიურ დიპტიხებში შეგანილი არ ყოფილა. დიპტიხი სჭირდებოდათ ბიზანტიის იმპერიის შიგნით, იმპერიაში შემავალ ეკლესიებს თავიანთი საჭიროებისათვის. დიპტიხი იყო განსაზღვრული წესრიგი კათედრების მეთაურების რანგების მიხედვით განაწილებისას. დიპტიხი საზღვრავდა ბიზანტიის სახელმწიფოში ეკლესიათა შორის ურთიერთ დამოკიდებულებას. დიპტიხის შექმნა მოითხოვა იმპერიის ერთიანობისა და დაუშლელობის საჭიროებამ, რათა იმპერიის ფარგლებში მყოფ ერთმანეთისაგან დამოუკიდებელ ეკლესიათა შორის, ასევე ეპისკოპოსთა შორის არ დაწყებულყო დაუსრულებელი კამათი, წინააღმდეგობა ეკლესიათა და კათედრათა ღირსებისა და პატივის ხარისხის განსაზღვრისას. დიპტიხის შექმნის შემ-

დეგაც კი ერთი ეკლესიის, ან კათედრის მეთაურის მიერ მეორის დაწყევლის ან ანათემაზე გადაცემის დროს ერთი ეკლესია მეორე ეკლესიას ამოშლიდა ხოლმე თავისი დიპტიხიდან. იმპერიაში მოთავსებულ ავტოკეფალურ ეკლესიათა და კათედრათა მეთაურებს სახელმწიფოში ეჭირათ დიდი ადმინისტრაციული თანამდებობები. დიპტიხის შექმნა უპირველესად ამ ეკლესიათა სურვილით იყო გამოწვეული, რათა განესაზღვრათ პატივის ხარისხი ეკლესიათა მეთაურ მღვდელმთავართა შორის, თუ რომელი ეკლესიის მეთაური, ანუ სახელმწიფოს მოხელე იდგა პატივით სხვა მღვდელმთავარ-მოხელეებზე მაღლა. ამიგომაც, რადგანაც იბერიის ეკლესიის მეთაური არ იყო და არც შეიძლებოდა ყოფილიყო ბიზანტიის სახელმწიფოს მოხელე. აქედან გამომდინარე, ცხადია, იბერიის ეკლესიის მეთაურის იმპერიაში შემავალ სხვა მღვდელმთავრებთან პატივის განსაზღვრის არავითარი საჭიროება არ არსებობდა. ამიგომაც იბერიის ეკლესია ბიზანტიურ დიპტიხში არ შედიოდა.

უძველეს დროს სხვადასხვა ეკლესიებს სხვადასხვა დიპტიხები ჰქონდათ. დიპტიხის შედგენას განსაკუთრებული ყურადღება მიექცა IV საუკუნის შემდეგ კონსტანტინოპოლის ეპისკოპოსის ადგილის განსაზღვრისას. გრულის კრებაზე განისაზღვრა უკვე V-VI საუკუნეებში არსებული ურთიერთდამოკიდებულება იმპერიის ეკლესიათა შორის – პირველი იყო რომის საყდარი, მეორე – კონსტანტინოპოლისა, მესამე – ალექსანდრიისა, მეოთხე – ანგიოქიისა, მეხუთე – იერუსალიმისა (დიდი სჯულის კანონი, 1975 წ., გვ. 386). ამ ხუთი პაგრიარქისაგან დამოუკიდებელი იყო კვიპროსის ეკლესია.

პირველ ათასწლეულში, საეკლესიო წესების თანახმად, რომის პაპი ყოველთვის პირველი იყო ყველა მღვდელმთავართა შორის (იგულისხმება VI ს-დან). ქალკედონის კრების 28-ე კანონის თანახმად, კონსტანტინოპოლის ეპისკოპოსს მეორე ადგ-

ილი მიენიჭა რომის პაპის შემდეგ, რაც გაიმეორა გრულის კრებამ 36-ე კანონში (იქვე, გვ. 386). ქართული ეკლესიის დიპტიხი ეყრდნობოდა მსოფლიო კრებათა კანონებს, ამიტომაც პირველ ადგილზე რომის საყდარს აყენებდა XIII საუკუნემდეც კი, თუმცა, ცხადია, მართლმადიდებლობის ცენტრად „ბერძნულ“ ეკლესიას თვლიდა (ქართული სამართლის ძეგლები, II, გვ. 86).

VI-VII საუკუნეებში დიპტიხები იქცნენ ოფიციალურ დოკუმენტებად რომის იმპერიის მთავარი ქალაქების ეპისკოპოსთა შორის უპირატესობის განსაზღვრისას. იბერიის ავტოკეფალური ეკლესიის იურისდიქციაში შემავალი ქალაქები არ შედიოდნენ იმპერიაში, ამიტომაც იბერიის ქალაქთა ეპისკოპოსები არ იყვნენ დიპტიხში შეყვანილნი VII საუკუნემდე. VII საუკუნის დასაწყისში პერაკლე კეისარმა ქვემო იბერიის, ანუ დასავლეთ საქართველოს ბღვისპირა მიწები ჩამოართვა იბერიის სახელმწიფოს და შეუერთა ბიზანტიის იმპერიას. ამის შემდეგ VII საუკუნეში საქართველოს დაპყრობილი შავიბღვისპირა ქალაქების ფასისისა და პეტრონის ეპისკოპოსები შეყვანილ იქნენ ბიზანტიურ დიპტიხში. V გრულის კრების კანონებს ხელს აწერენ ფასისისა და პეტრონის ეპისკოპოსები – „თეოდორე უღირსმან ეპისკოპოსმან ფასოსამან სოფელსა შინა მეგრელთასა განვასაზღვრენ და წარვწერენ“... (დიდი სჯულისკანონი, გვ. 407) ასევე ხელს აწერს – „იოანე უღირსმან ეპისკოპოსმან ქალაქისა პეტრონისამან ქუეყანასაგან მეგრელთაისა განვასაზღვრე და წარვწერე“ (იქვე, გვ. 418).

მთაწმიდელი მამები და ძველი ქართველი საეკლესიო ისტორიკოსები „სამეგრელოს“ უწოდებდნენ იმ ვრცელ ქართულ მიწა-წყალს, რომელიც გრაპეზუნგის რეგიონში მდებარეობდა, მას ერქვა ასევე „სოფელი მეგრელთა“, სადაც თავდაპირველად იქადაგა ანდრია პირველწოდებულმა. ამ რეგიონში მდებარეობდა ფასისისა და პეტრონის კათედრები.

აღსანიშნავია, რომ გრულის კრების კანონებს ხელს არ აწერს, ამჟამად იმპერიის საზღვრებს გარეთ მდებარე იბერიის დედაქალაქის ეპისკოპოსი და არც იბერიის ეკლესიის წარმომადგენელი, ხოლო იბერიის ის აღნიშნული ქალაქების ეპისკოპოსები კი, რომელნიც ბიზანტიის იმპერიაში შედიოდნენ, ამ კრების კანონებს ხელს აწერენ.

იერუსალიმელი პაგრიარქები დოსითეოსი და ხრისანფი წერენ – ლაზიკის ეპარქიაში შემავალი გრაპემუნტთან მდებარე ფასისისა სამიგროპოლიტოს კონსტანტინოპოლის საპაგრიარქოს დიპტიხში ეჭირა 27-ე ადგილი, ხოლო გრულის კრებას ლაზების ქვეყნიდან (ე.ი. ქვემო იბერიიდან) ესწრებოდნენ თეოდორე ფაზისელი და იოანე პეტრონის ეპისკოპოსიო (მიგროპოლიტი მაქსიმე, ქართული ეკლესია..., გვ. 47-48).

აქედან აშკარად ჩანს, რომ დიპტიხში შეგანილი იყო ბიზანტიის ქართული ქალაქების ეპისკოპოსები, ხოლო ბიზანტიის გარეთ მყოფი ქართული ქალაქების ეპისკოპოსები კი – არა. ე.ი. ამჟამად, დიპტიხი ბიზანტიური სახელმწიფოს საჭიროებისთვისაა შედგენილი, ამიგომაც იბერიის ავტოკეფალური ეკლესიის წარმომადგენელთა მოუხსენებლობა ძველ დიპტიხში იმის ნიშანი კი არაა, რომ ასეთი ავტოკეფალური ეკლესია არ არსებობდა, არამედ პირიქით, არსებობდა და არ ექვემდებარებოდა იმპერიაში შემავალ საპაგრიარქოებს.

აღმოსავლური (ბიზანტიური) დიპტიხის ხელახალი გახსენებაა პარიზის კოდექსი XV საუკუნისა, სადაც იხსენიება მსოფლიო (კონსტანტინოპოლის) პაგრიარქი, ალექსანდრიელი, ანგიოქიელი და იერუსალიმელი პაგრიარქები, დიპტიხის საკითხის მკვლევართა მიერ, ამ კოდექსზე უფრო მნიშვნელოვანად მიიჩნევა, XV საუკუნის 30-იან წლებში შემდგარი ე.წ. „მსოფლიო“ საეკლესიო (ფერარა-ფლორენციის) კრებაზე დაცული დიპტიხი, რადგანაც ამ კრებას ესწრებოდნენ მსოფლიოს

ხუთივე საპატრიარქოსა და იმ დროს არსებული ყველა ავტოკეფალური ეკლესიის წარმომადგენლები. ამ კრების ოქმებს პატრიარქებმა და მათმა წარმომადგენლებმა ხელი მოაწერეს. მართალია, ეს კრება არაკანონიკური იყო და მის ოქმებს იბერიის ეკლესიის წარმომადგენელმა ხელი არ მოაწერა. ამ „მსოფლიო“ კრებაზე დაცული იყო წინა მსოფლიო კრებათა კანონები ეკლესიათა განლაგების შესახებ. XV საუკუნის ამ კრების დიპტიხი ასეთი იყო: – რომის ეკლესია, კონსტანტინოპოლის მსოფლიო საპატრიარქო, ალექსანდრიის, ანტიოქიის, იერუსალიმის საპატრიარქოები, იერუსალიმის შემდეგ VI ადგილზე იდგა იბერიის ეკლესია. აქედან ჩანს, რომ ძველ დიპტიხში იბერიის ეკლესიას ეჭირა VI ადგილი, მაგრამ ასეთი სახის დიპტიხი მხოლოდ მთელი მსოფლიოს ეკლესიას შეეხებოდა. კონსტანტინოპოლის და ბიზანტიურ დიპტიხებში XVI საუკუნემდე შეგანის უფლება მხოლოდ ოთხი აღმოსავლელი პატრიარქის პრივილეგია იყო (Вклад Вселенского Патриархата по разработке темы “Диптихи”, 1981). მართალია, XVI საუკუნეში რუსეთის საპატრიარქოს დაარსების შემდეგ მოსკოვის პატრიარქს ნება მიეცა დიპტიხში და თათბირებზე მდგარიყო იერუსალიმის საპატრიარქოს შემდეგ, მაგრამ მალევე, როცა რუსეთში დაარსდა წმიდა სინოდის მმართველობა, ყველა აღმოსავლეთის საპატრიარქოს დიპტიხებში მხოლოდ ოთხი აღმოსავლეთის პატრიარქი მოიხსენებოდა (Исследование Святейшей Церкви Элладской - “Диптихи в православной церкви”, 1982).

ბიზანტიურ (აღმოსავლეთის საპატრიარქოების) დიპტიხებში შეგანილი არ იყო ბულგარეთის არქიეპისკოპოსი, როცა მას 1234 წელს კონსტანტინოპოლმა პატრიარქის გიგული მიანიჭა, დიპტიხში არ იყვნენ შეგანილნი, აგრეთვე, ავტოკეფალური არქიეპისკოპოსები არქიდისა, კვიპროსისა, იბერი-

ისა (ორი – იბერიაში „ზემო“ და „ქვემო“) და პეკიისა (1693 წლის აპრილში მსოფლიო პაგრიარქი კალინიკოს II წერდა: “Кроме пяти Патриархов не существует и не упоминается никакой другой патриарх. Что касается автономных Архиепископов, т. е. Архидского, Кипрского, Иверийского (согласно другому написанию: два в Иверии в нижней и верхней) и Пекинского, то в разные периоды их просто поставили и назвали архиепископами... не имея никакого права именоваться Патриархами, поэтому им нет места ни в диптихах, ни патриарших каталогах” (Вклад Вселенского Патриархата в разработку темы “Диптихи”, 1981, стр.7). როგორც აღნიშნული იყო, უცხოელები „ზემო იბერიის საარქიეპისკოპოსოს“ უწოდებდნენ ქართლის საკათალიკოსოს, ხოლო „ქვემო იბერიის საარქიეპისკოპოსოს“ - აფხაზეთის საკათალიკოსოს).

XIX საუკუნის შუა წლებამდე წმიდა დიპტიხში იხსენიებოდა მხოლოდ აღმოსავლეთის ოთხი პაგრიარქი, მხოლოდ ამ საუკუნეში და შემდგომ ახალი ავტოკეფალური ეკლესიების (ელადის, სერბეთის, რუმინეთის, პოლონეთის და ალბანეთის) დაარსების შემდეგ მსოფლიო კონსტანტინოპოლის პაგრიარქმა ისინი დაავალდებულა, დიპტიხში მოეხსენიებინათ ოთხი პაგრიარქის გარდა სხვა ეპისკოპოსები და ეკლესიები.

სგაგია ამოღებულია მიგროპოლიგ ანანია ჯაფარიძის წიგნიდან – „საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის ისტორია“, 1998, გ. II, გვ. 232

საქართველოს საპატრიარქოს ალბიმი
მართლმადიდებლურ ღიპტისში

X და XI საუკუნეთა მიჯნაზე საქართველო გაერთიანდა, რისთვისაც საუკუნეთა მანძილზე იღწვოდა იბერიის ეკლესია. სხვადასხვა ქართული პოლიტიკური ერთეულების გაერთიანებამ ერთიან მძლავრ სახელმწიფოდ გამოიწვია საქართველოს ჰეგემონობა მთელ კავკასიაში. აღმოსავლეთის ეკლესია განსაკუთრებით სავალდებულოდ ხდიდა სამოქალაქო-საერო დაყოფის გადაღებას საეკლესიოში, ასე რომ, ყოველ ცვლილებას საეროში შესაბამისი ცვლილებები უნდა მოჰყოლოდა საეკლესიოში. ამიტომაც, სახელმწიფოს გაერთიანებამ შექმნა საფუძველი, რათა აღდგენილიყო მთლიანობა საქართველოს ეკლესიისა, ასულიყო ახალ სიმაღლეზე. აქამდე აფხაზეთის სამეფოში არსებობდა ქართულენოვანი საეკლესიო ერთეული „აფხაზეთის საკათალიკოსო“. ქართლის სამეფოში კი – „ქართლის საკათალიკოსო“. სამეფოთა გაერთიანების შემდეგ ერთ საპატრიარქოში გაერთიანდა ეკლესიებიც და ერთიან ქართულ სახელმწიფოში წარმოიქმნა ერთიანი ეკლესია საქართველოს საპატრიარქოს სახელწოდებით. საქართველოს საპატრიარქო, გარდა აფხაზეთისა და ქართლის საკათალიკოსოებისა, შეიცავდა აგრეთვე საქართველოს სახელმწიფოს გავლენის სფეროში შემავალ ჩრდილო კავკასიის ქრისტიანებს, აგრეთვე სომხეთისა და ყოფილი ალბანეთის მართლმადიდებელ მოსახლეობას. ჩრდილო კავკასიის ქრისტიანები უშუალოდ საქართველოს პატრიარქს ექვემდებარებოდნენ, რასაც მოწმობს ეპიგრაფიკული მასალა, ხოლო XV საუკუნისათვის ჩრდილო კავკასიის აღმოსავლეთით შექმნილი იყო ხუნძეთის საკათალიკოსო, რომელიც იბერიის საპატრიარქოში შედიოდა. საქართველოს საპატრიარქოში შევი-

და სომხეთის ქართული სამიგროპოლიტო, რომელიც ისგორიული საქართველოს საზღვრებს გარეთ მდებარეობდა – სომხეთის (ანისის) ყოფილ სამეფოში. საქართველოს საპაგრიარქოს შექმნის შემდეგ საკათალიკოსოები არ გაუქმებულან, ისინი არსებობას განაგრძობდნენ ისე, როგორც ბიზანტიურ საპაგრიარქოში არსებობდნენ სამიგროპოლიტოები. როგორც წესი, პაგრიარქი იმავე დროს მცხეთის, ანუ ქართლის კათალიკოსიც იყო, მას სვეტიცხოვლის პაგრიარქიც ეწოდებოდა სასაყდრო გაძრის მიხედვით.

საქართველოს საპაგრიარქო კავკასიის მასშტაბით ძალზე დიდი ეკლესია იყო. ის მოიცავდა არა მარტო კავკასიის მართლმადიდებლობას, არამედ ძალზე სცილდებოდა კავკასიის საზღვრებს ჩრდილოეთისა და სამხრეთის მიმართულებით. სამხრეთით საქართველოს საპაგრიარქოს ესაზღვრებოდა ვანის გზა და გერიგორიები, რომელიც დავით კურაპალაგმა შეიყვანა ქართველთა სამეფოში.

საქართველოს საპაგრიარქოს წარმოშობამდე არ არსებობდა ქართული ეკლესიის მეთაურის ღირსების ბიზანტიელ იერარქების ღირსებასთან შედარების საჭიროება, ამიგომაც, ალბათ, ქართულ ეკლესიაში დიპტიხი არ გამოიყენებოდა. ვითარება შეიცვალა საპაგრიარქოს შექმნის შემდეგ. ახალმა მღვდმარეობამ წარმოშვა საკითხი, თუ პაგრიარქთა რიგში რომელ ადგილზე უნდა დაეყენებინათ, ანდა რომელი პაგრიარქის შემდეგ უნდა ეხსენებინათ ახალი პაგრიარქი – ქართული ეკლესიის მეთაური. მართალია, იმ დროს ზოგიერთ არამართლმადიდებლური ეკლესიის მეთაურს ჰქონდა პაგრიარქის ტიტული, მაგრამ მსოფლიო მართლმადიდებლურ ეკლესიაში მხოლოდ ხუთი პაგრიარქი იხსენიებოდა, რასაც მსოფლიო საეკლესიო კრებებზე ადასტურებდა. იმ დროს გადახედეს არსებულ პაგრიარქების რიგს და დაადგინეს, რომ ახალი

ქართველი პატრიარქი იყო მეექვსე პატრიარქი – რომის პაპის, კონსტანტინოპოლის, ალექსანდრიის, ანგიოქიის და იერუსალიმის პატრიარქების შემდეგ. ასე შედგა ქართული ეკლესიის დიპტიხი. ქართული ეკლესიის დიპტიხი უკვე არსებობდა საეკლესიო გაყოფამდე რომსა და კონსტანტინოპოლს შორის, და ამიტომაც ამ განყოფამდე უკვე არსებული ქართული დიპტიხი საუკუნეების მანძილზე უცვლელად გადადიოდა საბუთიდან საბუთში. XIII საუკუნის დოკუმენტშიც ასეთი დიპტიხია დაცული: „...ჩუენცა, გლახაკი, ქრისტეს მიერ, შემდგომად ხუთთა პატრიარქთა და უპირველეს მათსა... სუეგისცხოვლის მეექუსისა პატრიარქის და ქრისტეს მიერ ყოვლისა საქართველოს კათალიკომი ნიკოლომ ვამტკიცებ და წარვსწერ“... (ქს.ძ., II, გვ. 66).

აქედან ჩანს, რომ ქართული ეკლესიის მეთაურს დიპტიხის პატრიარქთა რიგში VI ადგილი უჭირავს, მაგრამ მას თავისი ღირსება არც ერთი პატრიარქის ღირსებაზე ნაკლებად არ მიაჩნია.

დიპტიხში ქართველ პატრიარქს VI ადგილზე XI საუკუნის დასაწყისშივე რომ აყენებდნენ, ეს შემდეგიდან ჩანს: საქართველოს საპატრიარქო შეიქმნა მსოფლიო ქრისტიანობის კათოლიკებად და მართლმადიდებლებად გაყოფამდე, რაც 1054 წელს მოხდა. ამის შემდეგ ქართული ეკლესია მარად მართლმადიდებელთა დიდი ოჯახის წევრი იყო, ამიტომაც გაყოფის შემდგომ შედგენილ ქართულ საბუთებში რომის პაპი აღარ იხსენიებოდა მართლმადიდებლობასთან და მართლმადიდებელ პატრიარქებთან კავშირში. ქართული ეკლესიის ძველ დიპტიხში რომის პაპის სხვა აღმოსავლელი პატრიარქების გვერდით დაყენება მიუთითებს იმაზე, რომ ქართული ეკლესიის დიპტიხი შედგენილია საეკლესიო განხეთქილებამდე, ხოლო შემდგომი საუკუნეების საბუთებში დიპტიხის შეუცვლელად გადაგანა მიუთითებს საეკლესიო გრადიციულობაზე, რომელიც

განსაკუთრებით იყო დაცული ქართულ ეკლესიაში. გარდა ამისა, ქართული ეკლესია მუდამეკამს ერთგული იყო საეკლესიო კრებათა კანონებისა, განსაკუთრებით კი ქალკედონის კრებისა, ქალკედონის კრებამ კი თავის 28-ე კანონში დაადგინა, რომ კონსტანტინოპოლის პატრიარქი უნდა მღვარიყო არა პირველ ადგილზე, არამედ მეორეზე. პირველი ადგილი რომის პატრიარქს უნდა დაეკავებინა. კონსტანტინოპოლი „მეორე იყო შემდგომად მისსა“... (დიდი სჯულის კანონი, გვ. 275). იგივე დაადასტურა იუსტინიანემ თავის 131-ე ნოველაში, კერძოდ, „საეკლესიო კანონების განსაზღვრების თანახმად, უწმიდესი პაპი ძველი რომისა იყო პირველი ყველა მღვდელმთავართა შორის. ახალი რომისას კი ექნება მეორე ადგილი ძველი რომის წმიდა სამოციქულო საყდრის შემდეგ, მაგრამ ადგილს დაიჭერს სხვა საყდრების მალა“ (საქართველო ევროპის არქივებსა და წიგნსაცავებში, I, 1984 წ., გვ. 280). გრულის საეკლესიო კრების 36-ე კანონმაც გაიმეორა ძველი კანონები და საპატრიარქოთა ადგილები ასე განსაზღვრა – „...განვასაზღვრებთ, რაითა საყდარსა კონსტანტინეპოლისასა სწორი პატივი აქუნდეს ჰრომისა საყდრისა და ვითარცა იგი განდიდნების საეკლესიოთა შინა საქმეთა, მეორე იყოს ესე შემდგომად მისსა, რომლისა შემდგომად იყავნ ალექსანდრიელთა დიდისა ქალაქისა და შემდგომად მისსა იერუსალიმელთა ქალაქისა“ (დიდი სჯულის ჯანონი, 1975 წ., გვ. 386). გრულის კრებამ, გაიმეორა რა კონსტანტინოპოლის საყდართან დაკავშირებით II მსოფლიო კრების მე-3 კანონი და 28-ე კანონი IV მსოფლიო კრებისა, განსაზღვრა, რომ პირველი ყოფილიყო რომის საყდარი, მეორე – კონსტანტინოპოლისა, მესამე – ალექსანდრიისა, მეოთხე – ანგიოქიისა და მეხუთე – იერუსალიმისა.

მცხეთის (საქართველოს) საპატრიარქო საყდარი დადგა იერუსალიმის საყდრის შემდეგ, რადგანაც ქართული ღიპგის-

ის შედგენისას გათვალისწინებული იქნა II მსოფლიო კრების მე-3, ქალკედონის 28-ე, გრულის 36-ე კანონები და მიიღო ასეთი სახე:

1. რომის საყდარი; 2. კონსტანტინოპოლის საყდარი; 3. ალექსანდრიის საყდარი; 4. ანგიოქიის საყდარი; 5. იერუსალიმის საყდარი; 6. მცხეთის (სვეტიცხოვლის) საყდარი.

ქართული დიპტიხის მიხედვით, საქართველოს ეკლესიის მეთაურს სხვა ავტოკეფალური ეკლესიების მეთაურთა რიგში ეჭირა მე-6 ადგილი.

ქართული ეკლესიის მეთაურის მე-6 ადგილზე მოხსენიებას ქართულ ეკლესიაში საუკუნეების მანძილზე ჰქონდა ისტორიულ-გრაფიკული მნიშვნელობა და ისევე შეუცვლელად ითვლებოდა, როგორც საეკლესიო კრებათა და მამათა კანონები.

დიპტიხის ზემოთ მოყვანილი სახე მიუთითებს იმაზე, რომ ის შედგენილია საეკლესიო განყოფამდე.

VI-VII საუკუნეების შემდეგ, ბიზანციის იმპერიაში გაბატონებული იყო „პენტარხიის თეორია“, მსოფლიოში ხუთი ავტოკეფალური ეკლესიის არსებობის შესახებ. თანამედროვე რუსი კანონისგების (საეკლესიო კანონების მცოდნეთა) განმარტებით, ეს თეორია იყო გამონაგონი ბიზანციის საიმპერატორო და საპაგრიარქო კარისა. თვით იმპერიაშივე არსებობდა მეექვსე ავტოკეფალური ეკლესია კვიპროსისა, ხოლო იუსტინიანემ დააარსა ახალი ავტოკეფალური ეკლესია „პირველი იუსტინიანეს“ სახელწოდებით, იმპერიის გარეთ ძველთაგანვე იბერიის (საქართველოს) ავტოკეფალური ეკლესია არსებობდა, მიუხედავად ამისა, აღმოსავლეთის ეკლესიებში და მათ შორის საქართველოშიც, იცნობდნენ პენტარხიის თეორიას და მასში კორექტივებიც შეჰქონდათ.

საქართველოში გაბატონებული მოსაზრების თანახმად, ხუთი მსოფლიო პაგრიარქის შემდგომ იდგა საქართველოს,

ანუ მცხეთის კათალიკოს-პაგრიარქი. საქართველოს საპაგრიარქოს დაარსებიდან მცირე ხნის შემდეგ, 1057 წელს მეფე ბაგრატ IV-ის შეწირულების სიგელს შიომღვიმისადმი აქვს ქართული ეკლესიის მეთაურის მინაწერი, რომლის თანახმადაც ის დგას მეექვსე ადგილზე მსოფლიოს ხუთი პაგრიარქის შემდეგ. ვინც ეს სიგელი დაარღვიოსო, წერს ის – „...კრულმცა არს... ხუთთა პაგრიარქთა ჯუარითა... და ჩემ ვლახაკისაცა ჯუარითა“ (სამართლის ძეგლები, II, გვ. 28).

1245-1250 წლების დაწერილს შიომღვიმისადმი აქვს მინაწერი: „...ხუთთა პაგრიარქთა ჯუარითა, წმიდისა სამოციქულისა კათოლიკე ეკლესიისა მადლითა და რაოდენნი მას შინა წმიდანი ქართლისა კათალიკომნი სხლომილ არიან და დასხდებიან მათ ყოველთა ჯუარითა“ (იქვე, გვ. 40-41). წმიდა კათოლიკე სამოციქულო ეკლესია იყო ქართული ეკლესიის სახელწოდება და ყოველთვის ამ ფორმულით მოიხსენიებოდა ის. ეს სიგელიც ხუთი მსოფლიო საპაგრიარქო საყდრის შემდეგ ქართულ ეკლესიას ასახელებს (იქვე, გვ. 66).

1259 წლის შეწირულების დაწერილს რკონის მონასტრისადმი ამგვარად საქართველოს ეკლესიის მეთაური – „...ჩუენცა, შემდგომად ხუთთა პაგრიარქთა... მეექუსისა პაგრიარქის... ვამგვიცებ“... (სამართლის ძეგლები, II, გვ. 66).

შემოთ მოყვანილიდან ჩანს, რომ უკვე XI საუკუნეშივე, საქართველოს საპაგრიარქოს ჩამოყალიბებისთანავე, საქართველოს პაგრიარქს მართლმადიდებლურ დიპტიხში ეჭირა მეექვსე ადგილი ხუთი პაგრიარქის შემდეგ.

სგაგია ამოღებულია მიგროპოლიგ ანანია ჯაფარიძის წიგნიდან – „საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის ისტორია“, 1998, ტ. II, გვ. 237

საქართველოს ეკლესიის ადგილი მსოფლიო ღიპტისში

ქართული ეკლესიის საკუთარ ღიპტისში ქართველ პაგრიარქს ეჭირა მე-ნ ადგილი, მაგრამ ცნობდნენ თუ არა ამას მსოფლიოს სხვა საპაგრიარქოები, აღიარებდნენ თუ არა ისინი ქართველი მამამთავრის საყდარს მეექვსე ადგილზე? ჩვენ დაბეჯითებით უნდა ვთქვათ, რომ როგორც რომის პაპები, ისე აღმოსავლეთის ოთხი პაგრიარქი ცნობდა იბერიის ეკლესიას მეექვსე ადგილზე იერუსალიმის საპაგრიარქოს შემდეგ. ამას მიუთითებს ფერარა-ფლორენციის საეკლესიო კრების ღიპტისი. ამ კრებაზე ქართულ ეკლესიას ეჭირა VI ადგილი რომის, კონსტანტინოპოლის, ალექსანდრიის, ანგიოქიისა და იერუსალიმის საყდრების შემდეგ. ეს რომ შემთხვევით არ იყო და ეკლესიათა ადგილების განაწილებას ამ კრებაზე, ისე როგორც ე.წ. „XII მსოფლიო“ კრებაზე, საგანგებო ყურადღება ექცეოდა, იქიდანაც ჩანს, რომ ფლორენციის კრებამ 1438 წელს უნიის შესახებ დეკრეტში დაადგინა: „კონსტანტინოპოლის პაგრიარქი იქნება მეორე წმიდა რომის პაპის შემდეგ ალექსანდრიელი მესამე, შემდეგ მეოთხე ანგიოქიელი და მეხუთე – იერუსალიმელი“... (ა. კარგაშევი, მსოფლიო კრებები, 1963 წ., გვ. 425). მართალია, ამ კრებას არ გამოუცია დოკუმენტი, თუ როგორ უნდა განაწილებულიყო შემდეგი ადგილები, რადგანაც კრება ეხებოდა არა ღიპტისის საკითხს, არამედ სხვა საკითხს, მაგრამ საერთოდ ეკლესიათა (კათედრათა) ადგილების განაწილებას ძალზე დიდი ყურადღება რომ ექცეოდა, ზემოთ მოყვანილი დადგენილებიდანაც ჩანს.

ქართული, ანუ იბერიის ეკლესიის წარმომადგენელს ამ კრებაზე ეჭირა VI ადგილი. 1438 წლის 5 თებერვალს ფერარაში გახსნილ და ფლორენციაში გაგრძელებულ „მსოფლიო“

საეკლესიო კრებას, სადაც ერთმანეთს შეხვდნენ აღმოსავლეთისა და დასავლეთის წარმომადგენლები და რომლის აქტებსაც აღმოსავლეთის საპატრიარქოებმა ხელი მოაწერეს, – „თანაბარი უფლებით ესწრებოდა იბერიის მიგროპოლიტი“ (ი. გაბაღუა, საქ. ევროპის წიგნსაცავებსა და არქივებში, ტ. I, გვ. 101).

„იბერიის მიგროპოლიტი იჯდა მართლმადიდებელთა მხარეს მეხუთე ადგილზე კონსტანტინოპოლის, ალექსანდრიის, ანგიოქიისა და იერუსალიმის წარმომადგენლების შემდეგ. – „პირველი კარდინალის პირდაპირ იდგა პატრიარქის სავარძელი... პატრიარქის შემდეგ ოთხ სკამზე განლაგებულნი იყვნენ... იერუსალიმის პატრიარქის წარმომადგენელი მენზიის არქიეპისკოპოსი და იბერიის მეფის წარმომადგენელი იბერიის მიგროპოლიტი“ (ი. გაბაღუა, საქართველო ევროპის წიგნსაცავებსა და არქივებში, წ. I, გვ. 101-102).

კრების მონაწილენი ისხდნენ შემდეგი რიგის მიხედვით: ცენტრიდან თანაბარ მანძილზე იდგა ორი გახტი – რომის იმპერატორისა და ბერძენთა იმპერატორისა. სასულიერო პირები განლაგებულნი იყვნენ შემდეგი რიგის მიხედვით: ერთ მხარეს ისხდნენ ლათინთა წარმომადგენლები, მეორე მხარეს ისხდნენ მართლმადიდებელთა წარმომადგენლები. ჩვენთვის საინტერესო მართლმადიდებელთა რიგი იყო შემდეგი სახისაა: მართლმადიდებელთა რიგში პირველად იდგა:

1. კონსტანტინოპოლის პატრიარქის სავარძელი (პატრიარქი ამ სხდომას არ ესწრებოდა);

პატრიარქის შემდეგ ოთხ სკამზე განლაგებულნი იყვნენ:

2. ალექსანდრიის პატრიარქის წარმომადგენელი – არქიეპისკოპოსი;

3. ანგიოქიის პატრიარქის წარმომადგენელი – არქიეპისკოპოსი;

4. იერუსალიმის პატრიარქის წარმომადგენელი – არქიეპისკოპოსი;

5. იბერიის პაგრიარქის (დოკუმენტშია – „მეფის“) წარმომადგენელი მიგროპოლიტი. ამის შემდეგ დიპტიხის მიხედვით ისხდნენ სხვა მართლმადიდებელი ეპისკოპოსები.

„ნაწყევტი ფლორენციის წმიდა მსოფლიო საეკლესიო კრების ოქმიდან... სასულიერო პირების განლაგების შესახებ... პირველი კარდინალის პირდაპირ იდგა პაგრიარქის სავარძელი (პაგრიარქი, შეუძლოდ ყოფნის გამო, იმ დღეს კრებას ვერ ესწრებოდა)... პაგრიარქის შემდეგ ოთხ სკამზე განლაგებულნი იყვნენ – ჰერაკლიის არქიეპისკოპოსი, რომელსაც ალექსანდრიის პაგრიარქის კანონიერი მანდაგი ჰქონდა და მისი ადგილი ეკავა; ანგიოქიის პაგრიარქის მიერ გამოგზავნილი – ეფესიის არქიეპისკოპოსი; იერუსალიმის პაგრიარქის წარმოგზავნილი – მენემიის არქიეპისკოპოსი და იბერიის მეფის წარმომადგენელი – იბერიის მიგროპოლიტი; ამათ შემდეგ ისხდნენ გრაპემუნგის, რიზეს, ნიკეის... არქიეპისკოპოსები... მიგროპოლიტები... ბერები, თავიანთი წესის მიხედვით“ (იქვე, გვ. 214).

ფლორენციის კრებაზე არა მარტო ეკლესიათა წარმომადგენელი სასულიერო პირები ისხდნენ „წესის“, ანუ დიპტიხის მიხედვით, არამედ საერო პირებიც ასევე (წესის მიხედვით) ისხდნენ.

ფერარა-ფლორენციის „მსოფლიო“ საეკლესიო კრებიდან ჩანს, რომ ქართული ეკლესიის მეექვსე ადგილი მსოფლიო ეკლესიათა რიგში, ხოლო V ადგილი მართლმადიდებელთა რიგში აღიარებული და ცნობილი იყო როგორც რომის პაპის, ასევე მსოფლიო (კონსტანტინოპოლის) პაგრიარქის და სხვა აღმოსავლეთის პაგრიარქების მიერ, წინააღმდეგ შემთხვევაში ისეთ, თავისი დროისათვის ძალზე მნიშვნელოვან კრებაზე, რომელიც მსოფლიო ეკლესიის გაერთიანებას ისახავდა მიზნად, რომისა და აღმოსავლეთის ქრისტიანები ერთმანეთთან უთანხმოებაში არ შევიდოდნენ იბერიის ეკლესიის ადგილის ძიებისათვის. იბერიის ეკლესიის ადგილი დიპტიხში ძველთ-

აგანვე ცნობილი იყო, ამიგომაც მან ამ „მსოფლიო“ კრებაზე ყოველგვარი დავის გარეშე თავისი ადგილი დაიკავა.

XV საუკუნის პირველი ნახევრის დიპტიხი, დაცული ფერარა-ფლორენციის კრებაზე, ასეთია:

1. რომის პაპი;
2. მსოფლიო (კონსტანტინოპოლის) პატრიარქი;
3. ალექსანდრიის;
4. ანგიოქიის;
5. იერუსალიმის;
6. იბერიის;
7. გრაპეზუნტის;
8. რიზეს;
9. ნიკეის;
10. ლაკედემონის;
11. ნიკომედიის;
12. ტრივონიის;
13. ამასიის;
14. მიგილენის;
15. გოლოზინოს;
16. სტავროპოლის;
17. ტუსტრიცის;
18. გარინის;
19. მელენგინის;
20. აქილის;
21. მულდულის პატრიარქები და არქიეპისკოპოსები (ი. გაბალუა – საქართველო ევროპის წიგნსაცავებსა და არქივებში, წ. I, გვ. 214-215).

მართალია, ამ კრებაზე ასე იხსდნენ ეკლესიის იერარქები, მაგრამ მათგან ავტოკეფალურ ეკლესიად მიიჩნეოდა მხოლოდ ხუთი ეკლესია: კონსტანტინოპოლის, ალექსანდრიის, ანგიო-

ქის, იერუსალიმისა და იბერიისა, ამიგომაც ამ ავტოკეფალურ ეკლესიათა წარმომადგენლებს ამ კრებაზე ეჭირათ განსაკუთრებული, სხვებისაგან განსხვავებული სკამები კრების მონაწილეთა პირველ რიგში, ხოლო იბერიის მეფის ელჩი, რომელსაც აგრეთვე გრაპეზუნგის იმპერატორის მანდატი ჰქონდა, პაპის თანმხლები პირის პირდაპირ იჯდა (იქვე, გვ. 215).

ასეთი სახის იყო „მსოფლიო“ ეკლესიის დიპტიხი. მართლმადიდებლური დიპტიხიდან კი ამოიღეს რომის პაპის მოხსენიება, მაგრამ ამას არავითარი გავლენა არ მოუხდენია ქართული ეკლესიისათვის კანონიკურად მიჩნეულ მეექვსე ადგილზე. კერძოდ, მართალია, მართლმადიდებლური დიპტიხიდან გავიდა რომის პაპის მოხსენიება, რამაც ვაკანტური ადგილი წარმოშვა ადგილობრივი ეკლესიების მეთაურთა ექვსეულში, მაგრამ მალე ვაკანტური ადგილი დაიჭირა რუსეთის ეკლესიამ მსოფლიო საპატრიარქოსა და სხვა საპატრიარქოთა გადაწყვეტილებით, რაც ცნო ქართულმა ეკლესიამ.

„კონსტანტინოპოლის პატრიარქმა გენადი სხოლარიმ (1453-1460) სხვა აღმოსავლელ პატრიარქებთან ერთად ცნო რუსული ეკლესიის დამოუკიდებელი არსებობა და განსაზღვრა ჩათვლილიყო ავტოკეფალური რუსული მიტროპოლია თავისი ღირსებით იერუსალიმის საპატრიარქოს შემდეგ, ე.ი. მეხუთე ადგილობრივ მართლმადიდებელ ეკლესიათა დიპტიხში“ (Православный церковный календарь, 1985).

აქამდე ქართულ ეკლესიას დიპტიხში ადგილი იერუსალიმის პატრიარქის შემდეგ ეჭირა, ამის შემდეგ კი მან თავისი გრადიციული მეექვსე ადგილი დაიჭირა (რუსეთის ეკლესიის შემდეგ).

1589 წელს რუსეთის საპატრიარქოს დაარსების შემდეგ მისმა პატრიარქმა დიპტიხში მაღალი ადგილი დაიკავა. „როცა დიდმა კრებამ 1593 წელს განსაზღვრა მოსკოვის საპატრიარქოს მდგომარეობა, მას გამოეყო უფრო მაღალი ადგილი, ვიდრე

მაშინ არსებულ არქივისკოპოსებს ავგოკეფალურ და თვით-მმართველ ეკლესიებისა – ახრიდიისას, კვიპროსისას, ივერიისას და პეკიისას, მაგრამ არა ალექსანდრიის პაგრიარქის შემდეგ, როგორც სურდა რუსეთის მეფეს, არამედ მხოლოდ იერუსალიმის პაგრიარქის შემდეგ, იმასთან დაკავშირებით, რომ კრების მამებმა შესაბამის მიმართვაში განაცხადეს წმიდა მამათა კანონების შეუცვლელობა“ (Вклад Вселенского Патриархата в разработку темы “Диптихи” с. 11).

რუსეთის მეფეს სურდა და აღმოსავლეთის საპაგრიარქოებიც არ იყვნენ წინააღმდეგნი რუსეთის პაგრიარქს დიპტიხში დაეჭირა ადგილი ალექსანდრიის პაგრიარქის შემდეგ, მაგრამ რადგანაც წინა საუკუნეებში წმიდა მამათა მიერ დადგენილი იყო დიპტიხში ალექსანდრიის საპაგრიარქოს შემდეგ ანგიოქიისა და იერუსალიმის პაგრიარქთა ხსენება, რაც დადასტურებული იყო გრულის კრების კანონით, ამიგომაც აღმოსავლეთის პაგრიარქებმა გადაწყვიტეს რუსეთის პაგრიარქის ადგილი მართლმადიდებლურ დიპტიხში ყოფილიყო იერუსალიმის პაგრიარქის შემდეგ. ეს ადგილი რუსეთის საპაგრიარქომ მიიღო თავისი არა მარგო სიდილისა და ეკონომიკური სიძლიერის გამო, არამედ იმიგომაც, რომ იმ დროს მაჰმადიანურ ქვეყნებში არსებული აღმოსავლეთის ყველა პაგრიარქი რუსეთის ქრისტიანულ სახელმწიფოს იმედის თვალთ შესცქეროდა. ასევე იყო საქართველოშიც. ამიგომაც ქართულმა ეკლესიამ ცნო და აღიარა რუსეთის საპაგრიარქოს ადგილი იერუსალიმის საპაგრიარქოს შემდეგ, მაგრამ დიპტიხში VI ადგილზე კვლავ ქართული ეკლესია უნდა ყოფილიყო.

ქართულმა ეკლესიამ რუსეთის პაგრიარქის ადგილი იერუსალიმის პაგრიარქის შემდეგ რომ აღიარა, ამას მიუთითებს საქართველოს კათალიკოს-პაგრიარქ ანგონის მიმართვა რუსეთის იმპერატორს ელისაბედისადმი. 1757 წელს ანგონ I,

სრულიად საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქი წერდა: – „...ყოველსა, რასაცა აღიარებს და დაამტკიცებს, შეიწყნარებს და მიიღებს დღეს წმ. ეკლესია აღმოსავლეთისა, რომელ არს კონსტანტინეპოლისა, ალექსანდრიისა, ანგიოქიისა და იერუსალიმისა და ყოვლისა რუსეთისა – მეცა აღვიარებ“... (ევ. ნიკოლაძე, საქართველოს ეკლესიის ისტორია, 1918 წ., გვ. 188). აქედან ჩანს, რომ უკვე XVII საუკუნის შემდგომ, ქართული ეკლესიის დიპტიხი ასეთი იყო:

1. კონსტანტინოპოლის მსოფლიო საპატრიარქო;
2. ალექსანდრიის;
3. ანგიოქიის;
4. იერუსალიმის;
5. რუსეთის საპატრიარქოები;
6. საქართველოს საპატრიარქო.

ამჟამადაც, მართლმადიდებლურ დიპტიხში ქართულ ეკლესიას უჭირავს ისტორიულ-გრაფიციული მეექვსე ადგილი, რაც სავსებით კანონიერია.

სტატია ამოღებულია მიგროპოლიტ ანანია ჯაფარიძის წიგნიდან – „საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის ისტორია“, 1998, გ. II, გვ. 241

ქართული ეკლესიის VI ალბილი შერარა-შლორენის
ე.წ. საეკლესიო კრებაზე

საეკლესიო კრებებმა დასავლეთში XV საუკუნის პირველ ნახევარში თავისი განვითარების უმაღლეს დონეს მიაღწიეს. ისინი საერთაშორისო კანონმდებლობის ორგანოებს წარმოადგენდნენ და განიხილავდნენ არა მხოლოდ სასულიერო, არამედ საერო და პოლიტიკურ საკითხებსაც. მაგალითად, საეკლესიო კრების კომპეტენციაში შედიოდა საიმპერატორო ტახტზე კანდიდატურების შერჩევა, იმპერატორების გადაყენება, გერმანელ მთავართა ურთიერთობის მოწესრიგება, სამხრეთ-აღმოსავლეთი ევროპის ქვეყნების თურქეთის აგრესიისაგან დაცვა და ა.შ. – წერს ისტორიკოსი

XV საუკუნის საეკლესიო კრებები არ წარმოადგენდნენ უბრალო იარაღს პაპების ხელში, როგორც ეს XII-XIII საუკუნეებში იყო. ეს საეკლესიო კრებები დამოუკიდებელ პოლიტიკას ატარებდნენ და აცხადებდნენ პრეტენზიებს უმაღლეს ავტორიტეტზე საეკლესიო და საერო საქმეების გადაწყვეტის დროს. ისინი ითვისებდნენ აგრეთვე პაპების კონგროლისა და გასამართლების უფლებას“ (ო. ქუქუნაძე, XV საუკუნის პირველი ნახევრის საქართველოს საგარეო პოლიტიკის ისტორიისათვის, კრებული – „ქართული სამეფო-სამთავროების საგარეო პოლიტიკის ისტორიიდან“, წ. I, 1970 წ., გვ. 10).

1389 წელს თურქებმა კოსოვოს ველზე ევროპული ქვეყნების კოალიცია დაამარცხეს და სერბეთი დაიპყრეს, ხოლო 1393 წელს – ბულგარეთი. 1430 წელს სულთანმა მურად II-მ თესალონიკე დაიკავა, ამიერიდან ბიზანტია შედგებოდა თვით კონსტანტინოპოლისაგან. იმპერიის დღეები დათვლილი იყო. ბიზანტიის იმპერატორები აღმოსავლეთისა და დასავლეთის ეკლესიების გაერთიანების ფასად რომისაგან ელოდნენ დახმარე-

ბის მიღებას. მძიმე მდგომარეობამ აიძულა ბიზანტიის იმპერატორები მანუილ II და იოანე VIII მიემართათ რომის პაპისადმი წინადადებით კათოლიკური და მართლმადიდებლური ეკლესიების შეერთების თაობაზე. ასეთი ძალზე მნიშვნელოვანი საქმის გადაწყვეტა მიანდეს ე.წ. მსოფლიო საეკლესიო კრებას. ეს კრება უნდა ყოფილიყო ძალზე წარმომადგენლობითი და მოეცვა მსოფლიოს ყველა ქრისტიანული ეკლესია. 1436 წელს იმპერატორმა დაგზავნა თავისი ელჩები მართლმადიდებელ ქვეყნებში და მოიწვია მათი ეკლესიების მეთაურები საეკლესიო კრებაზე ბაზელში. ბიზანტიის იმპერატორთან და პაგრიარქთან ერთად იგალიაში აღმოსავლეთის ეკლესიის 22 წარმომადგენელი გაემგზავრა, მათ შორის ორი ქართველი. 1436 წელს იმპერატორმა იოანემ საქართველოსა და გრაპიონში საეკლესიო კრებაზე ელჩების ჩამოსაყვანად გაგზავნა ანდრონიკე იაგრინი. სიროპულოსი წერს, რომ „მან იბერიიდან წაიყვანა ორი ეპისკოპოსი, ერთი ელჩი და იბერიის მეფეთა განსაკუთრებული სენატორები“. ისინი კონსტანტინოპოლში ჩავიდნენ და აქედან პაგრიარქის ამაღასთან ერთად იგალიაში გაემგზავრნენ (ო. ჟუჟუნაძე, XV საუკუნის პირველი ნახევრის საქართველოს საგარეო პოლიტიკის ისტორიისათვის, დასახელებული კრებული, 1970 წ., გვ. 12-15).

„ლათინურ ენაზე შექმნილ ერთ თხზულებაში, რომელიც ამ ეპოქას შეეხება, სხვა ქვეყნებს შორის მოხსენებულია იბერიაც. იგი აქ დახასიათებულია, როგორც უზარმაზარი ქვეყანა, რომელსაც თავისი ენა და მწერლობა გააჩნია, მიმდევარია ბერძნული ეკლესიისა, მაგრამ ამავე დროს აღმასრულებელია საკუთარი ჩვეულებისა და ჰყავს ეროვნული სამღვდლოება. 1438 წლის 10 თებერვლით დათარიღებული ერთ-ერთი საისტორიო წყაროდან ირკვევა, რომ ვენეციის ნავსადგურში შემოსულან რომის პაპის გალერები. ერთ მათგანს ჩამოუყვანია

საბერძნეთის იმპერატორი თავისი ამალით, მეორეს კი – ამავე ქვეყნის პატრიარქი და მრავალი წარჩინებული პირი... სომხეთიდან, საქართველოდან და რუსეთიდან“ (ლ. გარდი, – უნგრეთ-საქართველოს ურთიერთობა XVI ს-ში, 1980 წ., გვ. 17).

წყაროებიდან ჩანს, რომ საქართველოს ეკლესია სხვა მართლმადიდებელ ეკლესიათა გვერდით ამ საეკლესიო კრებაზე პატივისცემით სარგებლობდა. ეს გამოწვეული იყო, როგორც ეკონომიკური ძლიერებით, ასევე მის მიერ მართლმადიდებლობის მტკიცე დაცვით.

1437-1439 წლების ფერარა-ფლორენციის საეკლესიო კრების აქტები მოღწეულია ორი რედაქციით. პირველი მათგანი წარმოადგენს საეკლესიო კრების კათოლიკურ ვერსიას. პირობითად მას უწოდებენ „აქტა ლატინას“. აქტების მეორე რედაქცია გადმოგვცემს ბერძენთა დელეგაციის პროლათინურად განწყობილი ნაწილის თვალსაზრისს. მას უწოდებენ „აკტა გრაეკას“. მესამე და ძირითად წყაროს წარმოადგენს დიაკვნისა და დიდი ეკლესიარხის სილვესტეროს სიროპულოსის მემუარები. ჩვენთვის საინტერესოა კონსტანტინოპოლის დიდი ეკლესიის ეკლესიარხის სიროპულოსის ცნობა იბერიის ეკლესიის მეთაურის შესახებ. ის მას „აღმოსავლეთის პატრიარქს“ უწოდებს. სიროპულოსი გადმოგვცემს ასეთ ამბავს: კრებისათვის საჭირო იყო თანხების გამოძებნა, იმპერატორმა იბერიის ეკლესიის მეთაურს მოსთხოვა 30 000 – „იბერიის არქიეპისკოპოსმა გულმოდგინედ იმრუნა და იმპერატორს შეაცვლევინა 30 ათასი ფული 20 ათასზე. მას უხვად აქვს სიმდიდრე. მასთან მღვდელმთავარი მივიდა და მისგან მხოლოდ ოცი მიიღო, რადგან იგი მთელი აღმოსავლეთის პატრიარქია და მაჰმადიანთა მფლობელობის ქვეშ იმყოფებოდა. ის სულთანს აძლევს ათას ფლორინს იმისათვის, რომ პატრიარქად ეკურთხოს. მისთვის ფულის გადახდა მძიმე არ არის“ (ო. ყუ-

ქუნაძე, XV საუკუნის პირველი ნახევრის საქართველოს საგარეო პოლიტიკის ისტორიისათვის, დასახელებული კრებული, 1970 წ., გვ. 16).

სიროპულოსის შრომა გამოხატავს მართლმადიდებლური მიმართულების თვალსაზრისს. სიროპულოსი იგალიაში ჩავიდა პატრიარქ იოსებ II-ის ანგურაქში. ის იყო თვითმხილველი და მრავალი ამბის მონაწილე, რომელიც კრებაზე ხდებოდა. მან თვითვე მოაწერა კრების აქტებს ხელი. ამიგომაც, მისი თვალსაზრისი ქართული ეკლესიის საპატრიარქო წოდების (ღირსების) შესახებ არის კონსტანტინოპოლის ეკლესიის თვალსაზრისი, რადგანაც სიროპულოსი პატრიარქთან დაახლოებული პირი იყო, კონსტანტინოპოლის მთავარი ეკლესიის ეკლესიარხი. ის ქართული ეკლესიის მეთაურს „აღმოსავლეთის პატრიარქს“ უწოდებს ისე, როგორც საქართველოს საზღვრებს გარეთ გყოფიერდში აღმოჩენილი წარწერა XI საუკუნისა. სიროპულოსის მიხედვით, იბერიის ეკლესია სულთანს გარკვეულ თანხას აძლევდა, რომ მისი მამათმთავარი პატრიარქად კურთხეულიყო.

გემოთ მოყვანილიდან ჩანს, რომ ქართული ეკლესია ფერარა-ფლორენციის კრებაზე მონაწილეობდა როგორც საპატრიარქო ეკლესია. სწორედ ამითაა გამოწვეული ის, რომ იბერიის ეკლესიის წარმომადგენელი დიპტიხში დააყენეს საპატრიარქოთა რიგში იერუსალიმის საპატრიარქოს შემდეგ.

კრებაზე კონსტანტინოპოლის პატრიარქის სავარძლის შემდეგ ოთხ სკამზე ისხდნენ საპატრიარქოთა წარმომადგენლები, ხოლო მათ შემდეგ რაიმე განსაკუთრებული გამოყოფის გარეშე ისხდნენ სხვა არქიეპისკოპოსები. კონსტანტინოპოლის პატრიარქის შემდეგ ოთხ განსაკუთრებულ სკამზე ისხდნენ ალექსანდრიის, ანგიოქიის, იერუსალიმისა და იბერიის საპატრიარქოთა წარმომადგენლები, ესენი იყვნენ: – ჰერაკლიის არქიეპისკოპოსი, რომელსაც ალექსანდრიის პატრიარქის

კანონიერი მანდატი ჰქონდა და მისი ადგილი ეკავა, ანგიოქიის პატრიარქის მიერ გამოზავნილი ეფესიის არქიეპისკოპოსი, იერუსალიმის პატრიარქის წარმომადგენელი – მენშიის არქიეპისკოპოსი და იბერიის მეფის წარმომადგენელი – იბერიის მიგროპოლიტი (ი. გაბალუა, საქ. ევროპის არქივებსა და წიგნსაცავებში, გვ. 241).

პაპის პროგნოზგარიუსი ანდრეა დი სანგა კროჩე თავის შრომაში ფლორენციის კრების შესახებ (რომელიც შემდეგ ვატიკანის ბიბლიოთეკარმა ჰორაციო ჯუსტინიანომ შეავსო) მართლმადიდებელი ეკლესიის იერარქების ჩამოთვლის დროს საქართველოს წარმომადგენელს V საფეხურზე აყენებდა (იქვე, გვ. 72). (ო. ჟუჟუნაძე თავის წყაროდ მიუთითებს ე.წ. „აქტა ლაგინა“-ს, გვ. 72) კონსტანტინოპოლის, ალექსანდრიის, ანგიოქიის და იერუსალიმის პატრიარქების შემდეგ, რომლებიც მსოფლიო პატრიარქებად ითვლებოდნენ.

ეს მაღალი ადგილი საეკლესიო იერარქიაში მაჩვენებელია იმისა, რომ საქართველოს ეკლესია ამ დროს ერთ-ერთ ძლიერ და გავლენიან ორგანიზაციას წარმოადგენდა, ამასვე მიუთითებს მართლმადიდებელი ეკლესიის მესვეურებისადმი გაგზავნილი პაპი ევგენის წერილი, რომელშიც 4 მსოფლიო პატრიარქის შემდეგ მოხსენებულია საქართველოს მეფე და გრაპიზონის მიგროპოლიტი და მხოლოდ შემდეგაა დასახელებული რუსეთის, მოლდო-ვლახეთისა და სხვა მიგროპოლიტები. აღსანიშნავია, რომ საქართველოს ელჩებს ჩაბარებული ჰქონდათ გრაპიზონის იმპერატორის მანდატი და მათი სახელით მოქმედების უფლება ჰქონდათ (ო. ჟუჟუნაძე, XV საუკუნის I ნახევრის საქართველოს საგარეო პოლიტიკის ისტორიისათვის, დასახელებული კრებული, 1970 წ., გვ. 16; „აქტა ლაგინა“, გვ. 333).

სხვა ბულაში, აღმოსავლეთის ეკლესიებისადმი მიმართვის დროს, მიმართავენ „აღმოსავლეთის რჩეულ ხალხებს –

ბერძნებს, რუსებს, ქართველებს და ვალახებს“ (ო. ქუქუნაძე, გვ. 51; „აქტა ლაგინა“, გვ. 89).

უფრო მეტიც, ამ კრების ლათინი მწერლები საქართველოს არათუ მე-ნ ადგილზე, არამედ ხანდახან მე-3 ადგილზე მოიხსენიებენ, მე-5 ადგილზე კი ამ კრების დიპტიხში ლათინი ისტორიკოსები მუდამ იხსენიებენ ქართულ ეკლესიას.

ამ კრების პროლათინურად განწყობილი ბერძენი სამღვდლოება თავიანთ „აქტა გრაეკაში“ ყველა წარმომადგენლის ჩამოთვლის შემდეგ მოიხსენიებენ საქართველოს და დასძენენ – „იყვნენ აგრეთვე იბერიდანაც მიგროპოლიტი და ერთი ეპისკოპოსი“. საქმე ისაა, რომ ამ პროლათინ ბერძენ ავტორებს არ მოსწონდათ იბერიის ეკლესიის მიერ მართლმადიდებლობის მტკიცე დაცვა. 1439 წლის ივლისს მართლმადიდებელი ეკლესიის წარმომადგენელთა უმრავლესობამ ხელი მოაწერა ეკლესიების გაერთიანების აქტს, **ქართულმა ეკლესიამ ხელი არ მოაწერა კრების დადგენილებას ეკლესიათა გაერთიანების შესახებ**. ამით მან პროლათინურად განწყობილი ბერძენი სამღვდლოების უკმაყოფილება გამოიწვია, რაც აისახა კიდევ „აქტა გრაეკაში“.

უნიის მოწინააღმდეგე საქართველოს ელჩი თავისთან მიიწვია მოლაპარაკებისათვის რომის პაპმა. პაპი მის მიმართ იჩენდა პატივისცემას, რადგანაც ის განათლებული ყოფილა და მართლმადიდებლური სარწმუნოების საკითხებში შეურყეველი. იბერიის ელჩმა პაპს უპასუხა: „ჩვენი ეკლესია მოსაწონია და ჩვენს საკუთარ ღოგმებს ვემორჩილებით, ჩვენი ეკლესია ძალიან მტკიცედ იცავს თითოეულ ცნებას ჩვენი უფლის იესო ქრისტესი, ასევე წმიდა მოციქულთა გრადიციებს... ეკლესიის სახელგანთქმული მასწავლებლების სწავლას მაშინვე გადმოვიღებთ ხოლმე ჩვენს ენაზე. ამისგან არასოდეს არ გადაგვიხვევია, არაფერი არ დაგვიმატებია. რომის ეკლე-

სიამ კი მრავალი რამ დაუმაგა და საბოლოოდ წმიდა მამების სწავლების საზღვრები გადალახა. ამის გამო თქვენს ეკლესიას ჩვენ ჩამოვშორდით და ორივე გაყრის გზით წავედით“... ამის შემდეგ იბერმა პაპს ურჩია ხელი არ ეხლო ბარბაროსულ ენებზე არსებული ღოგმებისათვის, რომელთა ძალით წართმევა და მათ ნაცვლად თავისის დანერგვა სურს. პაპმა პასუხი ფარული სიმწარით მოისმინა და განცვიფრებული გაჩუმდა“ (ო. ქუქუნაძე, XV საკუნის პირველი ნახევრის საქართველოს საგარეო პოლიტიკის ისტორიისათვის, დასახელებული კრებული, 1970 წ., გვ. 20). **სწორედ ამიგომ ქართულმა დელეგაციამ უარყო უნიის მიღება.**

იბერიიდან კრებაზე გაგზავნილი ყოფილა სამი წარმომადგენელი: ორი სასულიერო პირი – თბილელი ეპისკოპოსები გრიგოლი და იოანე, აგრეთვე გამოჩენილი სამოქალაქო პირი (იქვე, გვ. 72). მათი სახელების შესახებ არსებობს სხვა ცნობებიც.

აღსანიშნავია, რომ კრებაზე წარმოდგენილი მართლმადიდებელი ეკლესიების უმრავლესობამ ცნო უნია და ხელი მოაწერა კრების აქტებს გაერთიანების შესახებ. დეკრეტს გაერთიანების შესახებ ხელი მოაწერეს ბერძენთა იმპერატორმა, პატრიარქმა და ბერძნული ეკლესიის წევრებმა (იქვე, გვ. 54).

ევროპელი მეცნიერები, მაგ. დ. ჯილა, ამ კრებას მსოფლიო კრებას უწოდებენ. ჯილა, კერძოდ, წერდა – „რაც არ უნდა ითქვას, ეს იყო მსოფლიო კრება, რომელმაც შეაფასა და გადაწყვიტა ღოგტრინის საკითხები“ (იქვე, გვ. 32).

მართალია, რუსული თანადროული წყაროები უარყოფითად აფასებენ ამ კრებას, მაგრამ მაინც მას „მერვე კრებას“ უწოდებენ. აგრეთვე „მსოფლიო კრების“ სახელითაც მოიხსენიებენ (ერთი რუსული წყარო „ყაჩალურს“ უწოდებს) (იქვე, გვ. 57).

ამ შემთხვევაში ჩვენთვის საინტერესოა, რომ ფერარა-ფლორენციის საეკლესიო კრებამ განსაკუთრებული ყურადღება

მიაქცია დიპტიხის საკითხს. კრებამ უნიის შესახებ დეკრეტში, რომელსაც ხელი მოაწერეს ბერძენთა იმპერატორმა და აღმოსავლეთის საპატრიარქოებმა, დაადგინა, თუ როგორი უნდა ყოფილიყო რიგითობა მსოფლიო პატრიარქებისა საეკლესიო დიპტიხში (А Карташев, Вселенские соборы, 1963 г., стр. 425).

როგორც ვთქვით, ფერარა-ფლორენციის „მსოფლიო“ საეკლესიო კრებაზე ქართულ ეკლესიას დიპტიხში მუდამ VI ადგილი ეჭირა, რომის, კონსტანტინოპოლის, ალექსანდრიის, ანგიოქიის და იერუსალიმის საპატრიარქოების შემდეგ, ამიგომაც დაბეჯითებით უნდა ითქვას, რომ XV საუკუნისათვის ბიზანტიის იმპერატორი, რომის პაპი, კონსტანტინოპოლის მსოფლიო პატრიარქი, ალექსანდრიისა, ანგიოქიისა და იერუსალიმის საპატრიარქოები აღიარებდნენ და ცნობდნენ ქართული ეკლესიის VI ადგილს დიპტიხში.

სტატია ამოღებულია მიკროპოლიგ ანანია ჯაფარიძის
წიგნიდან – „საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის ისტორია“,
1998, ტ. II, გვ. 245

ქართული ეპისკოპოსები
ფერარა-ფლორენციის კრებაზე (1438)

XI საუკუნეში, საქართველოს საპატრიარქოს ჩამოყალიბებისთანავე, საქართველოს პატრიარქს მსოფლიო დიპტიხში ეჭირა VI ადგილი 5 პატრიარქის შემდეგ.

მართალია, ქართულ ეკლესიაში მიღებულ დიპტიხში ქართველ პატრიარქს ეჭირა VI ადგილი, მაგრამ სცნობდნენ თუ არა ამას მსოფლიოს სხვა საპატრიარქოები, აღიარებდნენ თუ არა ისინი ქართველი მამამთავრის საყდარს VI ადგილზე? ჩვენ დაბეჯითებით უნდა ვთქვათ, რომ როგორც რომის პაპები, ისე აღმოსავლეთის 4 პატრიარქი სცნობდნენ იბერიის ეკლესიას VI ადგილზე იერუსალიმის საპატრიარქოს შემდეგ. ამას მიუთითებს ფერარა-ფლორენციის საეკლესიო კრების დიპტიხი. ამ კრებაზე ქართულ ეკლესიას ეჭირა VI ადგილი რომის, კონსტანტინოპოლის, ალექსანდრიის, ანგიოქიისა და იერუსალიმის საყდრების შემდეგ. ეს რომ შემთხვევით არ იყო და ეკლესიათა ადგილების განაწილებას ამ კრებაზე საგანგებო ყურადღება ექცეოდა, იქიდანაც ჩანს, რომ ცნობილი რუსი კანონისგების ცნობით, ფლორენციის კრებამ 1438 წელს უნიის შესახებ დეკრეტში დაადგინა: „კონსტანტინოპოლის პატრიარქი იქნება მეორე რომის პაპის შემდეგ, ალექსანდრიელი მესამე. შემდეგ მეოთხე ანგიოქიელი და მეხუთე – იერუსალიმელი“... (ა. კარგაშევი, მსოფლიო კრებები, პარიზი, 1963, გვ. 425; რუსულ ენაზე).

მართალია, ამ კრებას არ გამოუცია დოკუმენტი, თუ როგორ უნდა განაწილებულიყო შემდეგი ადგილები, რადგანაც კრება ეხებოდა არა დიპტიხის, არამედ სხვა საკითხს, მაგრამ, საერთოდ, ეკლესიათა (კათედრათა) ადგილების განაწილებას

ძალზე დიდი ყურადღება რომ ექცეოდა, ზემოთ მოყვანილი დადგენილებითაც ჩანს.

ქართული, ანუ იბერიის ეკლესიის წარმომადგენელს ამ წარმომადგენლობით კრებაზე ეჭირა VI ადგილი. 1438 წლის 5 თებერვალს ფერარაში გახსნილ და ფლორენციაში გაგრძელებულ „მსოფლიო“ საეკლესიო კრებას, სადაც ერთმანეთს შეხვდნენ აღმოსავლეთისა და დასავლეთის წარმომადგენლები და რომლის აქტებსაც აღმოსავლეთის საპატრიარქოებმა ხელი მოაწერეს, „თანაბარი უფლებით ესწრებოდა იბერიის მიგროპოლიტი“ (ი. გაბალუა, საქართველო ევროპის წიგნსაცავებსა და არქივებში, I, გვ. 101).

„იბერიის მიგროპოლიტი იჯდა მართლმადიდებელთა მხარეს V ადგილზე კონსტანტინოპოლის, ალექსანდრიის, ანგიოქიის და იერუსალიმის წარმომადგენლების შემდეგ. „პირველი კარდინალის პირდაპირ იდგა პატრიარქის სავარძელი. პატრიარქის შემდეგ ოთხ სკამზე განლაგებულნი იყვნენ... იერუსალიმის პატრიარქის მსოფლიო წარმომადგენელი მენზიის არქიეპისკოპოსი და იბერიის მეფის წარმომადგენელი იბერიის მიგროპოლიტი“ (იქვე, გვ. 101-102).

კრების მონაწილენი ისხდნენ შემდეგი რიგის მიხედვით: ცენგრიდან თანაბარ მანძილზე იდგა ორი გახტი – რომის იმპერატორისა და ბერძენთა იმპერატორისა. სასულიერო პირები განლაგებულნი იყვნენ შემდეგი რიგის მიხედვით: ერთ მხარეს ისხდნენ ლათინთა წარმომადგენლები, მეორე მხარეს ისხდნენ მართლმადიდებელთა წარმომადგენლები. ჩვენთვის საინტერესო მართლმადიდებელთა რიგი იყო შემდეგი სახისა: მართლმადიდებელთა რიგში პირველად იდგა:

1. კონსტანტინოპოლის პატრიარქის სავარძელი (პატრიარქი ამ სხდომას არ ესწრებოდა);
2. ალექსანდრიის პატრიარქის წარმომადგენელი – არქიეპისკოპოსი;

3. ანგიოქიის პაგრიარქის წარმომადგენელი – არქიეპისკოპოსი;

4. იერუსალიმის პაგრიარქის წარმომადგენელი – არქიეპისკოპოსი;

5. იბერიის პაგრიარქის (დოკუმენტშია – „მეფის“) წარმომადგენელი – მიგროპოლიტი. ამის შემდეგ დიპტიხის მიხედვით ისხდნენ სხვა მართლმადიდებელი ეპისკოპოსები.

„ნაწყვეტი ფლორენციის საეკლესიო კრების ოქმიდან ... სასულიერო პირების განლაგების შესახებ ... პირველი კარდინალის პირდაპირ იღვა პაგრიარქის სავარძელი (პაგრიარქი შეუძლოდ ყოფნის გამო იმ დღეს კრებას ვერ ესწრებოდა) ... პაგრიარქის შემდეგ ოთხ სკამზე განლაგებული იყვნენ – ჰერაკლიის არქიეპისკოპოსი, რომელსაც ალექსანდრიის პაგრიარქის კანონიერი მანდატი ჰქონდა და მისი ადგილი ეკავა; ანგიოქიის პაგრიარქის მიერ გამოგზავნილი ეფესოს არქიეპისკოპოსი; იერუსალიმის პაგრიარქის წარმოგზავნილი მენზიის არქიეპისკოპოსი და იბერიის მეფის წარმომადგენელი – იბერიის მიგროპოლიტი; ამათ შემდეგ ისხდნენ გრაპეზუნგის, რიზეს, ნიკეის ... არქიეპისკოპოსები ... მიგროპოლიტები ... ბერები, თავიანთი წესის მიხედვით“ (იქვე, გვ. 214-215).

ფლორენციის კრებაზე არა მარტო ეკლესიათა წარმომადგენელი სასულიერო პირები ისხდნენ „წესის“, ანუ დიპტიხის მიხედვით, არამედ საერო პირებიც ასევე „წესის“ მიხედვით ისხდნენ.

ფერარა-ფლორენციის საეკლესიო კრებიდან ჩანს, რომ ქართული ეკლესიის VI ადგილი მსოფლიო ეკლესიათა რიგში, ხოლო V ადგილი მართლმადიდებელთა რიგში აღიარებული და ცნობილი იყო როგორც რომის პაპის, ასევე მსოფლიო (კონსტანტინოპოლის) პაგრიარქის და სხვა აღმოსავლეთის პაგრიარქების მიერ, ამიგომაც ისინი ერთმანეთს არ

დაუპირისპირდნენ და უპირობოდ დასვეს იბერიის წარმომადგენელი აღნიშნულ ადგილზე. იბერიის ეკლესიის ადგილი დიპკისში ძველთაგანვე ცნობილი იყო, ამიტომ მან ამ „მსოფლიო“ კრებაზე ყოველგვარი ღავის გარეშე თავისი ადგილი დაიჭირა.

XV ს-ის პირველი ნახევრის დიპკისი, დაცული ფერარა-ფლორენციის კრებაზე, ასეთია:

1. რომის პაპი;
2. მსოფლიო (კონსტანტინოპოლის) პატრიარქი;
3. ალექსანდრიის;
4. ანგიოქის;
5. იერუსალიმის;
6. იბერიის;
7. გრაპეზუნგის;
8. რიზეს;
9. ნიკეის;
10. ლაკედემონის;
11. ნიკომედიის;
12. გრივონის;
13. ამასიის;
14. მიტილენის;
15. გოლოზინის;
16. სგავროპოლის;
17. ტუნისის;
18. გარინის;
19. მელენგინის;
20. აქილის;
21. მულდულის – პატრიარქები და არქიეპისკოპოსები (იქვე, გვ. 214).

მართალია, ამ კრებაზე აღნიშნული რიგით ისხდნენ ეკლესიის იერარქები, მაგრამ მათგან ავტოკეფალურ ეკლესიად მი-

იწოდება მხოლოდ 5 ეკლესია: კონსტანტინოპოლის, ალექსანდრიის, ანტიოქიის, იერუსალიმისა და იბერიისა, ამიგომ ამ ავტოკეფალურ ეკლესიათა წარმომადგენლებს ამ კრებაზე ეჭირათ განსაკუთრებული, სხვებისაგან განსხვავებული სკამები კრების მონაწილეთა პირველ რიგში; ხოლო იბერიის მეფის ელჩი, რომელსაც აგრეთვე ტრაპეზუნგის იმპერატორის მანდატი ჰქონდა, პაპის თანმხლები პირის პირდაპირ იჯდა (იქვე, გვ. 215).

ასეთი სახის იყო ამჟამად „მსოფლიო“ ეკლესიის დიპტიხი. როგორც ცნობილია, სამოგადოდ იქამდე და შემდგომშიც მართლმადიდებლური დიპტიხიდან ამოიღეს რომის პაპის მოხსენიება, მაგრამ ამას არავითარი გავლენა არ მოუხდენია ქართული ეკლესიისათვის კანონიკურად მიჩნეულ VI ადგილზე. კერძოდ, მართალია, მართლმადიდებლური დიპტიხიდან გავიდა რომის პაპის მოხსენიება, რამაც ვაკანტური ადგილი წარმოშვა ადგილობრივი ეკლესიების მეთაურთა ექვსეულში, მაგრამ მალე ვაკანტური ადგილი დაიჭირა რუსეთის ეკლესიამ მსოფლიო საპატრიარქოსა და სხვა საპატრიარქოთა გადაწყვეტილებით.

ფერარა-ფლორენციის კრების შემდეგ „კონსტანტინოპოლის პატრიარქმა გენადი სხოლარიმ (1453-1460) სხვა აღმოსავლელ პატრიარქებთან ერთად სცნო რუსული ეკლესიის დამოუკიდებელი არსებობა და განსაზღვრა ჩათვლილიყო ავტოკეფალური რუსული მიგროპოლია თავისი ღირსებით იერუსალიმის საპატრიარქოს შემდეგ, ე.ი. V ადგილობრივ მართლმადიდებლურ ეკლესიათა დიპტიხში“ (православный церковный календарь, 1985, с. 3).

ამჟამდე ქართულ ეკლესიას დიპტიხში ადგილი იერუსალიმის პატრიარქის შემდეგ ეჭირა, ამის შემდეგ კი მან VI ადგილი დაიჭირა (რუსეთის ეკლესიის შემდეგ).

1589 წელს, რუსეთის საპატრიარქოს დაარსების შემდეგ, მისმა პატრიარქმა დიპტიხში მაღალი ადგილი დაიკავა. „როცა დიდმა კრებამ 1593 წელს განსაზღვრა მოსკოვის საპატრიარქოს მდგომარეობა, მას მიეცა უფრო მაღალი ადგილი, ვიდრე მაშინ არსებულ არქიეპისკოპოსებს ავტოკეფალური და თვითმმართველი ეკლესიებისა – არხიდისას, კვიპროსისას, ივერიისას და პეკიისას, მაგრამ არა ალექსანდრიის პატრიარქის შემდეგ, როგორც სურდა რუსეთის მეფეს, არამედ მხოლოდ იერუსალიმის პატრიარქის შემდეგ, იმასთან დაკავშირებით, რომ კრების მამებმა შესაბამის მიმართვაში განაცხადეს წმიდა მამათა კანონების შეუცვლელობა“ (Вклад Вселенского Патриарха в разработку темы „Диптихи“, с. 11).

იოანე ბაგრატიონს თავის თხზულებაში „კალმასობა“ დაცული აქვს ცნობები ფერარა-ფლორენციის კრებაზე დამსწრე ქართველ ეპისკოპოსთა შესახებ. მისი ცნობით, საქართველოდან კრებაზე დამსწრე ახგალელ ეპისკოპოს დანიელსა და თავად ნიკოლოზ ჩერქეშიშვილს ხელი არ მოუწერიათ კრების დადგენილებაზე, „ხოლო იმერეთის ეპისკოპოსმან იაკობ შემოქმედელმან მოაწერა ხელი“ (იოანე ბატონიშვილი, ხუმარს-წავლა, გ. II, 1991, გვ. 350). საერთოდ, იოანე ბატონიშვილის აზრით, საბერძნეთიდან და რუსეთიდან ჩასულ სამღვდელოებას ხელი მოუწერია კრების აქტებისათვის: „მოაწერეს ხელი ბერძენთა და რუსთა, გარნა ანგიოხიისა პატრიარხმან არა მოაწერა ხელი, არცა ქართველმა ეპისკოპოსმან ახგალისამან დანიელმან“...⁸³ ახგალის საეპისკოპოსო კათედრა ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი იყო ქართლის საკათალიკოსოში, მდებარეობდა ქვემო ქართლში (ამჟამად სომხეთის საზღვრებშია), ხოლო „იმერთა ეპისკოპოსი იაკობი“, ალბათ, შემოქმედელი ეპისკოპოსი აფხაზეთის („ქვემო ივერიის“) საკათალიკოსოდან იყო გაგზავნილი ფერარ-ფლორენციის კრებაზე. იბერიის

მეფეს თავის სახელმწიფოში შემავალი ორივე საეკლესიო ერთეულის წარმომადგენლები მიუვლენია კრებაზე.

ფერარა-ფლორენციის საეკლესიო კრება ცხადია, არ იყო „მსოფლიო საეკლესიო კრება“, მაგრამ ამ კრებას გააჩნდა საერთაშორისო მნიშვნელობა, იმით, რომ მას ესწრებოდნენ თვით მსოფლიო (კონსტანტინოპოლის) პატრიარქი, ბიზანტიის საიმპერატორო კარის უპირველესი პირები, ყველა მართლმადიდებელი საპატრიარქოს წარმომადგენელი მღვდელმთავრები, მსოფლიოს სხვა მართლმადიდებელი, მათ შორის, რუსული ეკლესიის დელეგატები. საქართველოს ეკლესია ამ კრებაზე დააყენეს საპატრიარქო ეკლესიათა რიგში. მართლმადიდებელ ეკლესიათა რიგში (დიპტიხში) მისი წარმომადგენელი დააყენეს V ადგილზე, მხოლოდ ამ მხრივ არის ეს, ანუ ფერარა-ფლორენციის კრება ჩვენთვის საინტერესო და არავითარ შემთხვევაში მას „მსოფლიო კრება“ არ ეწოდება.

აღსანიშნავია, რომ სხვა წყაროთა მითითებით, კრებაზე წარგზავნილი იყვნენ ეპისკოპოსები საქართველოს სხვა კათედრებიდან (ეპისკოპოსი ანანია ჯაფარიძე, საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის ისტორია, ტ. II, 1989, გვ. 232-250). კერძოდ, ვახუშტის ცნობით, ამ კრებაზე დამსწრე ქართველი ეპისკოპოსის სახელი სოფრონი ყოფილა, ხოლო თვით კრება საქართველოს მეფე ალექსანდრე დიდის ღროს ჩაგარებულა (ქართლის ცხოვრება, ტ. IV, გვ. 281).

სტატია ამოღებულია მიგროპოლიტ ანანია ჯაფარიძის
წიგნიდან – „საქართველოს საეკლესიო კრებები“,
2003, ტ. II, გვ. 290

ღამაგება:

საქართველო ზერარა-ფლორენსის
კრების ეპოქაში

მეფეთ მეფე მონაზონი ალექსანდრე დიდი

ცნობილია, რომ სწორედ მისი მეფობისას შედგა კრება ფერარა-ფლორენციისა. ეს კრება ვითომდა საეკლესიო გაერთიანებას (ერთიანობის აღდგენას) ისახავდა მიზნად. ამ კრებაზე, როგორც წესი, დაცული იქნა დიპკიხი. სხლომის დარბაზში ერთ მხარეს თანმიმდევრობით დასხეს ჯერ საპაგრიარქო ღირსების მქონე მართლმადიდებელ ეკლესიათა წარმომადგენლები, მათ შემდეგ კი მათზე დაბალი რანგით მღვდომი სხვა მართლმადიდებლური ეკლესიები. საპაგრიარქო ეკლესიების რიგში კონსტანტინოპოლის, ალექსანდრიის, ანგიოქიის, იერუსალიმის პაგრიარქების წარმომადგენლების შემდეგ დასვეს საქართველოს საპაგრიარქო ეკლესიის (საბუთებშია „საქართველოს მეფის“) წარმომადგენლებიც. ეს ყოფილა მიგროპოლიგი სოფრონი, როგორც ეს ვახუშტის შრომის შესაბამისი ადგილის შენიშენიდან ჩანს: „სწერენ ხრონოლოგებისა შინა, რამეთუ ფლორენციის კრებასა ზედა იყო ერთი მიგროპოლიგი სოფრონი და ეპისკოპოზი ერთი, წელსა ქრისტესა 1433, ქართველნი, რომელნი იქნების ალექსანდრეს მეფობის წელი 19“ (ქართლის ცხოვრება, IV, გვ. 281, შენიშენები).

სწორედ საპაგრიარქო ღირსების მქონედ რომ მიანდათ ქართული ეკლესია, ეს ჩანს იმ წლების სიგელებიდანაც. მაგალითად, მეფე ალექსანდრე ხაზგასმით უწოდებს თავის დროის კათალიკოსებს „პაგრიარქებს“, ხოლო მცხეთას – „საპაგრიარქო“ საყდარს. ეს კიდევ ერთხელ მიუთითებს იმის შესახებ, რომ დიპკიხში საქართველოს ეკლესიის ადგილის განსაზღვრა-

სა და მსოფლიოს სხვა ეკლესიათა შორის საქართველოს ეკლესიის „საპატრიარქო“ ღირსების აღიარებას იმ დროს ჩვენში მნიშვნელობას ანიჭებდნენ.

მაგალითად: 1420 წლის მცხეთის სიგელში ნათქვამია: „ამავე ქამსა დადგინდა პატრიარქად კათალიკოზი მიქაელ“ (თ. ჟორდანიას, ქრონიკები, ტ. II, 1897, გვ. 226).

1424 წლის სიგელშია: „ღვთისა საყდრისა დედაქალაქისა მცხეთისა პატრიარქად განმზადებულმან მონაზონმან დავით“... (იქვე, გვ. 228). 1428 წლის სიგელში მცხეთას - „საპატრიარქო საყდარი“ ეწოდება („საყდარი“ უდრის ევროპულ „კათედრას“, რუსულ „პრესტოლს“). „...გვემსახურა ჩვენსა საპატრიარქოსა საყდარსა დედა-ქალაქის მცხეთისათვის“... (იქვე, გვ. 321).

ეს საბუთები სწორედ ფერეზა-ფლორენციის კრების სამზადისის პერიოდშია გამოცემული. ყოველივე ეს მიუთითებს, რომ ქართული ეკლესიის საერთაშორისო ღირსების გრძნობა ამ დროისათვის ისევე მაღალია, როგორც XI-XII საუკუნეებში.

სტაგია ამოღებულია მიგროპოლიტ ანანია ჯაფარიძის წიგნიდან – „საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის ისტორია“, 1999, ტ. III, გვ. 163

მსჯელობანი ღიპტიხის საპითხგე

აღსანიშნავია, რომ რუსეთის ეკლესიამ 1943 წელს ცნო არა მხოლოდ ქართული ეკლესიის ავტოკეფალია, აგრეთვე სხვა მნიშვნელოვანი უფლებანი ქართული ეკლესიისა, კერძოდ აღიარა მისი საპაგრიარქო ღირსება და VI ადგილი მსოფლიო ეკლესიის მართლმადიდებლურ ღიპტიქში. მაშასადამე, მართლმადიდებელთა ოჯახში რუსეთის ეკლესიამ ქართული ეკლესია და მისი მეთაური დააყენა ისეთი უდიდესი ეკლესიების წინ, როგორებიც არიან სერბეთის, რუმინეთის, ბულგარეთის, ელადის და სხვა ეკლესიები. აღსანიშნავია, რომ ქართული ეკლესიის VI ადგილი მართლმადიდებლურ ღიპტიქში ჯერაც არ უცვნია მსოფლიოს მრავალ ეკლესიას და ისინი უფრო უკანა ადგილზე აყენებენ მას.

1943 წელს რუსეთის ეკლესიის მიერ ქართული ეკლესიის სამი უფლების (ავტოკეფალია, საპაგრიარქო ღირსება, ადგილი ღიპტიქში) აღიარება გვაფიქრებინებს, რომ ეს მოხდა საბჭოთა სახელმწიფოს ქართველი მეთაურის ნებართვით (იგულისხმება ი. სგალინი), რომელმაც სწორედ იმ დროს ცნო რუსეთის ეკლესიის უფლებები, მისცა პაგრიარქის არჩევის ნება. რუსეთის ეკლესიამ ცნო ქართული ეკლესიის იურისდიქცია საქართველოს სსრ-ის გერიგორიაზე, გარდა ამისა, დროებით იურისდიქციაში გადასცა სომხეთის სსრ-ს მართლმადიდებელი მოსახლეობა.

ამის შემდეგ თითქმის კიდეე 50 წელი დასჭირდა იმას, რომ მსოფლიო მართლმადიდებლურ ცენტრებს, კონსტანტინოპოლსა და სხვებს ეცნოთ ქართული ეკლესიის უფლებანი. კერძოდ, 1990 წლის 25 იანვარს კონსტანტინოპოლის მსოფლიო პაგრიარქმა გამოსცა სიგელი ქართული ეკლესიის ავტოკეფალიის ცნობის შესახებ, იმავე წლის 3 მარგს კი მანვე გამოსცა გან-

ჩინება საქართველოს ეკლესიის საპატრიარქო ღირსების ცნობის შესახებ, საიდანაც გამომდინარეობდა ეკლესიის მეთაურის (პატრიარქის) ტიტულის ცნობა.

* * *

აღსაყდრების შემდეგ კონსტანტინოპოლის საპატრიარქოში ოფიციალური ვიზიტისას, 1979 წლის მაისში, წმიდა სინოდის წინაშე ილია II-მ დააყენა სამი საკითხი: აღიარებული ყოფილიყო საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალია, აღიარებული ყოფილიყო მისი მეთაურის საპატრიარქო ტიტული, მიკუთვნებოდა ქართულ ეკლესიას კუთვნილი VI ადგილი მართლმადიდებლურ ღიპტიქში. „ჩემი ამრით – განაცხადა ილია II-მ, – კონსტანტინოპოლის მსოფლიო საპატრიარქომ არ უნდა დაუშვას, რომ უძველესი ქართული მართლმადიდებელი ეკლესია დააყენოს ახალი ეკლესიების გვერდით, ჩვენ გვინდა აღვადგინოთ წინანდელი მდგომარეობა, რომელიც სამწუხაროდ, დაგვიარგეთ 1811 წელს“.

კონსტანტინოპოლის ეკლესიამ ისტორიული დოკუმენტები მოითხოვა საამისოდ. ქალკედონის მიგროპოლიტმა მელიტონმა განაცხადა: „ჩვენი ეკლესიის სინოდი ამ საკითხს დადებითად გადაჭრის, მხოლოდ ჩვენ გვჭირდება დასაბუთებული ისტორიული მასალები საქართველოს ეკლესიის შესახებ, რომ ეს საკითხი გადაიჭრას უმოკლეს ხანში“ („ჯვარი ვაზისა“, 1979, №2, გვ. 11). უწმიდესმა საქართველოში ჩამოსვლის შემდგომ წლების მანძილზე გააჩაღა მუშაობა ქართული ეკლესიის ისტორიული საბუთების მოსაპოვებლად, დაგვავალა ჩვენ, წმიდა სინოდის წევრებს, ქართველ მეცნიერებს, მოღვაწეებს, მუშაკებს, ყველას, ვისაც კი შეხება ჰქონდა აღნიშნულ საკითხთან, წვლილი შეეგანა ამ საქმეში. შეიკრიბა დოკუმენტ-

ები, ითარგმნა უცხო ენებზე. 1982 წლის 3 ივლისს მისმა უწმიდესობამ ოფიციალური წერილებით მიმართა ყველა მართლმადიდებელი ეკლესიის მეთაურს წმიდა სინოდის სახელით: მათში გადმოცემული იყო ქართული ეკლესიის მოკლე ისტორია, დოკუმენტების დართვით, რომლიდანაც აშკარად დასტურდებოდა ქართული ეკლესიის უძველესი ავტოკეფალია, მისი მეთაურის საპატრიარქო ტიტული და VI ადგილი დიპტიქში.

* * *

სამწუხაროდ, ამ დროისათვის არ იქნა განხილული ქართული ეკლესიის ადგილის საკითხი მართლმადიდებლურ დიპტიქში. დიპტიქის საკითხი არის ურთულესი და ეხება ეკლესიათა ღირსებას. მაგალითად, სერბეთის, რუმინეთისა და ბულგარეთის ეკლესიებს კონსტანტინოპოლის საპატრიარქომ ოფიციალურად უფრო ადრე მიანიჭა ავტოკეფალია და საპატრიარქო ღირსება ვიდრე საქართველოს ეკლესიას, ამიგომ კონსტანტინოპოლის დიპტიქში ისინი იხსენიებიან საპატრიარქო ეკლესიათა რიგში რუსეთის ეკლესიის შემდეგ, შესაბამისად VI, VII და VIII ადგილებზე. რადგანაც ქართული ეკლესიის უფლება შემდეგში იქნა ცნობილი, მათი თვალსაზრისით იგი უნდა ჩადგეს მათ უკან, ე.ი. IX ადგილზე, რაც ცხადია, მიუღებელია ჩვენთვის. ასე, რომ საკითხი სადავოა. ამ საკითხის გადაჭრას საეკლესიო საბუთების მოშველიებით ცდილობენ მსოფლიოს ეკლესიები.

მსოფლიო მართლმადიდებლური ეკლესიები ემზადებიან ახალი მსოფლიო საეკლესიო კრების ჩასაგარებლად. ცნობილია, რომ ბოლო მსოფლიო კრება ჩაგარდა ათასზე მეტი წლის წინ. ამის შემდეგ მსოფლიო მართლმადიდებლობას დაუგროვ-

და მრავალი საკითხი, რომელთა გადაჭრაცაა საჭირო. გადაწყდა, მსოფლიო კრების წინ ჩაგარდეს წინა მოსამზადებელი თათბირები. უკვე ჩაგარდა რამდენიმე თათბირი, რომლებზეც დადგინდა, რომ მომავალი მსოფლიო კრების დღის წესრიგში შეიგანონ სულ 10 საკითხი, მათ შორის ისეთებისა, როგორიცაა მარხვის, კალენდრის, აღდგომის ერთ დღეს დღესასწაულის, დიპტიქის, ავგოკეფალიის, დიასპორისა და სხვა საკითხები. მსოფლიო მართლმადიდებლურ ეკლესიებს სურთ, კრებამდე განიხილონ და შეისწავლონ ყველა საკითხი, მიაღწიონ სრულ თანხმობას ყველა საკითხზე, რადგანაც თუ შეუთანხმებელ საკითხებს გაიგანენ მსოფლიო კრებაზე განსახილველად, შეიძლება ამან გამოიწვიოს კამათი და უთანხმოება, მსოფლიო კრება იქცევა არა ერთობის, არამედ განყოფის კრებად, რაც დაუშვებელია. ამიგომ საკითხს დიპტიქისა, რომელიც დაუდგენელია ქართული ეკლესიის მიმართ, მსოფლიო ეკლესიები სწავლობენ. ამ საკითხზე თავიანთი აზრი გამოთქვენ რუსეთის, ელადის, კონსტანტინოპოლის და სხვა ეკლესიებმა თავიანთ „თემებში დიპტიქის შესახებ“. მათზე დაყრდნობითა და სხვა წყაროების მონაცემებით ჩემს მიერ მომზადებული თემა „მართლმადიდებლურ დიპტიქში ქართული ეკლესიის ადგილის შესახებ“ უკვე გამოქვეყნებულია.

სტატია ამოღებულია მიგროპოლიტ ანანია ჯაფარიძის წიგნიდან
– საქართველოს დედაეკლესია, 2006, ტ. 12, გვ. 268, 272, 275

ქართული ეკლესიის შინაგანი დიპლომატი

(ჯდომისა და ღვთის წესი) (ქ. 6. I. გვ. 147)

ქართულ ეკლესიაში ეპისკოპოსები წირვა-ლოცვის თუ დარბაზობის დროს ისხდნენ საეპისკოპოსოების ღირსების მიხედვით. ამის შესახებ დაცულია ცნობები უძველესი დროიდან ვიდრე XVIII საუკუნის ჩათვლით.

დარბაზობის თუ რომელიმე ცერემონიის დროს მღვდელმთავრები – „არიან მღვთმარენი: ...თვისთა ხარისხთა შინა... ვითარცა-იგი განწესებულ არს სამღვდელთა დასთათვის“.

სამღვდლო დასს ჰქონია თავისი „განწესება“, რომლის თანახმად, თავისი ხარისხის შესაბამისად უნდა დადგეს მღვდელმთავარი, და არა მარტო მღვდელმთავარი, არამედ თავიანთი განწესება აქვთ სამღვდლოებას – „დეკანოზებს, კანდელაკებს და კრებულს“.

დიპტიხის ძველქართულად ეწოდებოდა – „სამღვდლოთა დასთა წყობილება“, ან „წესდება და გარიგება“ და ასევე „მევიით და ქვევიით ღვთის წესი“.

„სამღვდლოთა დასთა წყობილება“ ერთიანი საქართველოს სახელმწიფოს არსებობის დროს სხვაგვარი ყოფილა, ხოლო სამეფოს დაშლის შემდეგ „სამღვდლოთა დასთა წესდება და გარიგება“ შეცვლილა. დიპტიხში ძველი წესების შეცვლა გამოუწვევია იმასაც, რომ ახალი საეპისკოპოსოები გაჩენილა, ხოლო მოგიერთი ძველი გამქრალა. ამ მღვთმარეობას გამოუწვევია დიპტიხის აშლა და ამის გამო – „მევიით და ქვემით ღვთმამე მრავალი ცილება და განხეთქილება არს მღვდელმთავართა, არხიმანდრიგთა, პროტოპაპთა და სამღვდლოთა დასთა შორის“ (სამართლის ძეგლები, ტ. II. გვ. 537).

ერთიანი საქართველოს სახელმწიფოს არსებობის დროს ღიპიხის რიგი მტკიცედ ყოფილა განსაზღვრული და აღწერილია როგორც სამეფო მაგიანეებში, ასევე საეკლესიო საბუთებში – „...ოდეს საქართუელ იყო სრულიად ერთსამეფო, მაშინ სამლუდელოთა დასთა წყობილება და ხარისხნი იყუნენ სრულიად მის-მისსა ხარისხსა შინა წესდგომით, ვითა იხილვების ქართლის აღწერისა მაგიანესა შინა და ეგრეთვე მცხეთისა წერილსა შინა ხუცურსა“ (იქვე, გვ. 537).

საქართველოს ერთიანი სახელმწიფოს დაშლის შემდგომ ღიპიხის, ანუ წესდგომის რიგის შეიცვალა – „ხოლო ოდეს საქართველო განიყო და სამ სამეფოდ განსქდა: ქართლად, კახეთად და იმერეთად და აგრეთვე ხუთ სამთავროდ, ე.ი. საათაბაგოდ, საღაღიანოდ, საგურიელოდ, სააფხაზოდ და სასვანეთოდ, მაშინ ყოველთავე მეფეთაცა და მთავართაცა თვის თვისად სარდრები განიწესეს... ეგრეთვე ღიღებისმოყუარებისათვის რომელთაჲ ახალნი ეპისკოპოსნი დასხეს, რომელიმე საეპისკოპოსო ავის დროსაგან მოიშალა, რომელიმე დამდაბლდა, რომელიმე ამაღლდა და არღარა არს ადრინდელი წესდება და გარიგება“... (იქვე, გვ. 537).

სამღვდელოთა დასთა ძველი წესდებისა და გარიგების მოშლის გამო, როგორც აღვნიშნეთ, ეკლესიაში არეგ-დარევა შექმნილა.

ქართლ-კახეთის სამეფოში ერთ-ერთი სამგლოვიარო ცერემონიის დროს, XVIII საუკუნეში, „სამღვდელო დასთათვის განწესება და დაწყობილება“ ასე ყოფილა განსაზღვრული ცერემონიისგან მიერ – „უწმიდესი კათალიკოს-პატრიარხი, პირუელნი მიგროპოლიტნი, არხიეპისკოპოსნი, ეპისკოპოსნი, პირველნი არხიმანდრიტნი... ხოლო შემდგომად სხვანი მღვდელნი, ვითა მათნი მღვდელმთავარნი იყუნენ მღვდომარენი, ეგრეთ მათნი ღეკანოსნი, კანდელაკნი და კრებულნი

იყუნენ მდგომნი თვისთა ხარისხთა შინა. ეგრეთ ჰსდგენ ვითა იგი განწესებულ არს წერილთა შინა სამღუდელთა დასთათვის“ (იქვე, გვ. 536-537).

ლოკუმენტში, რომელსაც ეწოდება „კურთხევა მირონისა“ და რომელსაც XIII საუკუნით ათარიღებენ, საქართველოს (ჩანს აღმოსავლეთ საქართველოს) მღვდელმთავრები დარბაზობის დროს სხდებოდნენ შემდეგი სახით – „განგება დარბაზობისა – რაჟამს იკურთხოს მეფე და დაჯდეს გახგსა ზედა, ეფისკოპოსნი ამ წესითა დასხდენ:

1. ბრძანოს ქართლისა კათალიკომზან და დაჯდეს მარჯუენით მეფისა, გახგსა ზედა მოკიდებით, ნაგითა და ბალიშითა;
2. შემოვიდეს ჭყონდიდელი და დაჯდეს მარცხენით მეფისა, ნაგითა და ბალიშითა;
3. შემოვიდეს დიდისა სომხეთისა მიგროპოლიგი და დაჯდეს კათალიკომისა ქუემთ, ნაგითა და ბალიშითა;
4. შემოვიდეს მთავარეფისკოპოზი და დაჯდეს მიგროპოლიგსა ქუემთ, ნაგითა, უბალიშოდ;
5. შემოვიდეს მაწყუერელი და დაჯდეს მთავარეფისკოპოზსა ქუემთ, ნაგითა, უბალიშოდ;
6. შემოვიდეს ამბა ალავერდელი და დაჯდეს ჭყონდიდელსა ქუემთ ნაგითა, უბალიშოდ;
7. შემოვიდეს ქისიყელი და დაჯდეს ამბა ალავერდელსა ქუემთ უნაგოდ;
8. შემოვიდეს კუმურდოელი და დაჯდეს ქისიყელსა ქუემთ;
9. შემოვიდეს ნინოწმიდელი არქიმანდრიგი და დაჯდეს ქისიყელსა ქუემთ;
10. შემოვიდეს იშხნელი და დაჯდეს კუმურდოელსა ქუემთ;
11. შემოვიდეს ანჩელი არქიმანდრიგი და დაჯდეს ნინოწმიდელსა ქუემთ;
12. შემოვიდეს მგბევაარი და დაჯდეს ანჩელსა ქუემთ;

13. შემოვიდეს წურწყაბელი და დაჯდეს მგბევარსა ქუემოთ;
 14. შემოვიდეს წყაროსთველი და დაჯდეს წურწყაბელსა ქუემოთ;
 15. შემოვიდეს ერუშნელი და დაჯდეს წყაროსთველსა ქუემოთ;
 16. შემოვიდეს მანგლელი და დაჯდეს ერუშნელსა ქუემოთ;
 17. შემოვიდეს წინწყაროელი და დაჯდეს მანგლელსა ქუემოთ;
 18. შემოვიდეს რუსთველი და დაჯდეს წინწყაროელსა ქუემოთ;
 19. შემოვიდეს წილკნელი და დაჯდეს რუსთველსა ქუემოთ;
 20. შემოვიდეს კაწარელი და დაჯდეს წილკნელსა ქუემოთ;
 21. შემოვიდეს ურბნელი და დაჯდეს კაწარელსა ქუემოთ;
 22. შემოვიდეს მრუელი და დაჯდეს ურბნელსა ქუემოთ;
 23. შემოვიდეს სამთაფნელი და დაჯდეს მრუელსა ქუემოთ;
 24. შემოვიდეს ნიქომელი და დაჯდეს სამთაფნელსა ქუემოთ;
 25. შემოვიდეს ვალაშკერგელი და დაჯდეს ნიქომელსა ქუემოთ;
 26. შემოვიდეს ბოლნელი მამათმთავარი და დაჯდეს ვალაშკერგელსა ქუემოთ;
 27. შემოვიდეს კარელი მამათმთავარი და დაჯდეს ბოლნელსა ქუემოთ;
 28. შემოვიდეს ხარჭაშნელი და დაჯდეს კარელსა ქუემოთ;
 29. შემოვიდეს გფილელი და დაჯდეს ხარჭაშნელსა ქუემოთ;
 30. შემოვიდეს წალკელი და დაჯდეს გფილილსა ქუემოთ;
 31. შემოვიდეს ბანელი და დაჯდეს წალკელსა ქუემოთ;
 32. შემოვიდეს ჭერემ-ქალაქელი და დაჯდეს ბანელსა ქუემოთ;
 33. შემოვიდეს დმანელი და დაჯდეს ჭერემ-ქალაქელსა ქუემოთ;
 34. შემოვიდეს დადაშნელი და დაჯდეს დმანელსა ქუემოთ;
 35. შემოვიდეს გიშელი და დაჯდეს დადაშნელსა ქუემოთ.
- მოდგნენ ყოველთა მონასგერთა მოძღუარნი და წინამძღუარნი და მათითა წესითა წინამოისხდნენ ეფისკოპოსთა“ (სამართლის ძეგლები, გ. II, გვ. 47-49).

აქედან ჩანს, რომ დარბაზობისა და სხვა ოფიციალური შეკრების დროს ეპისკოპოსები სხდებოდნენ საგანგებო წესით, მათი კათედრების ღირსების მიხედვით. იმავე შეკრების დროს სამღვდლოებაც საგანგებო წესის მიხედვით სხდებოდა თავ-თავისი ეპისკოპოსების წინ – თავიანთი წოდებისა და ღირსების მიხედვით.

ეს დოკუმენტი, როგორც სხვაგან გვექონდა აღნიშნული, ხელთ ჰქონიათ ერეკლე II-სა და კათალიკოს ანგონს და ამის მიხედვით განუსაზღვრავთ ნინოწმიდელის პატივი და ადგილი. ეს დოკუმენტი ერეკლესა და ანგონს მიაჩნდათ იმ ძველ დროს შედგენილად, როცა ქალაქი ტფილისი არ იყო სამეფო, ანუ საგახტო ქალაქი, არამედ – ნისანი და ქუთათისი, ამის გამო, – წერენ ისინი, – თბილელი ეპისკოპოსის პატივი და ღირსება შედარებით მცირეა და ის დგას ეპისკოპოსთა რიგის ბოლოში“ (სამართლის ძეგლები, ტ. II, გვ. 401).

ამ დოკუმენტის გადამწერს ერთ-ერთ მთავარ ნუსხაში ამაბა ალავერდელის გასწვრივ მარცხენა კიდეზე მიუწერია – „შემოვიდეს ციხე-გოჯელი და დაჯდეს ბედიელს ქვემოთ“ (იქვე, გვ. 48). ბოლნელი მამამთავრის გასწვრივ მარჯვენა კიდეზე გადამწერს მიუწერია – „შემოვიდეს ანელი და დაჯდეს ბოლნელსა ქვემოთ“ (იქვე, გვ. 49).

მინაწერიდან – „შემოვიდეს ციხე-გოჯელი და დაჯდეს ბედიელს ქვემოთ,“ ჩანს, რომ არსებული არა მარტო აღმოსავლეთ საქართველოს ეპისკოპოსთა პატივისა და ღირსების ადგილის განწესება, არამედ დასავლეთ საქართველოს, ანუ აფხაზეთის საკათალიკოსოს „წესდგომა“.

მოგანილი ნაწყვეტიდან ჩანს, რომ პატივით ციხე-გოჯელი უფრო ქვემოთ დგას ბედიელზე.

საერთოდ, აღსანიშნავია, რომ საქართველოს ერთიანი სახელმწიფოს არსებობისას დარბაზობის დროს მეფის მარ-

ჯვნივ ისხდნენ, ანდა იდგნენ ქართლის საკათალიკოსოს ეპისკოპოსები, ხოლო მეფის მარცხნივ აფხაზეთის საკათალიკოსოს ეპისკოპოსები. ამამე მიგვითითებს საბუთი – „წესი და განგება მეფედ კურთხევისა“, რომელსაც XIII საუკუნით ათარიღებენ. აქ აღნიშნულია – „მარჯვენე ხელი კათალიკომთა ეჭიროს, ხოლო მარცხენე ხელი აფხაზეთისა კათალიკომსა“... (იქვე, გვ. 53). ე.ი. მეფის მარჯვნივ ქართლის კათალიკოსი დგას, ხოლო მარცხნივ – აფხაზეთის კათალიკოსი. იმ შემთხვევაში, თუ აფხაზეთის კათალიკოსი არ ესწრებოდა მეფის კურთხევას, მისი ადგილი მეფის მარცხნივ შეეძლო დაეჭირა ჭყონდიდელს მთავარეპისკოპოსს ანდა იშხნელს, ცერემონიის მოთხოვნილებათა მიხედვით. მეფის დაბურვის ღირსება მეფის კურთხვის დროს ჰქონია აფხაზეთის კათალიკოსს, ან მთავარეპისკოპოსს. ხოლო ქართლ-კახეთის სამეფოს ბოლო წლებში სამღვდლოება ცერემონიის დროს ორად იყოფოდა – მარჯვნივ მცხეთის სამღვდლოება დგებოდა, ხოლო მარცხნივ ალავერდის სამღვდლოება. ე.ი. ქართლისა და კახეთისა. – „...მარჯვენით მცხეთისა, ხოლო მარცხენით ალავერდისა“... (სამართლის ძეგლები, ტ. II, გვ. 536).

მეფის მარცხნივ ადგილი ძველი ერთიანობის დროს აფხაზეთის საკათალიკოსოს ეპისკოპოსებს უნდა დაეჭირათ, მაგრამ სამეფოს დაშლის შემდეგ მარცხენა ადგილი ალავერდელმა ეპისკოპოსმა დაიჭირა.

1745 წელს თეიმურაზის მეფედ კურთხევის დროს, დარბაზობისას, მეფის მარჯვნივ დაჯდა საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქი – „ხოლო ვინაითგან არცა სამეგრელოსა და იმერეთისა ეპისკოპოზნი არცაღა მესხნი იყუნეს მუნ, სხვადასხვათა მიერ მიბეზთა, და საყდარიცა სომხითისა მიგროპოლიტისა მოშლილ იყო ძველადვე, და განეჩინათ ყოველი პატივი სომხითის მიგროპოლიტისა ამბა-ალავერდელისად, დაჯდა

მარცხენით მეფისა აშბა ალავერდელი... სომხეთისა მიგროპოლიგისა პატივისა ღირსქმნილი მეფისა ლეონ I-ის მიერ, ადგილსა ჭყონდიდელისასა, მარცხენით მეფისა“ (იქვე, გვ. 400).

ე.ი. ლეონ I-ის დროს აშბა ალავერდელმა მიიღო სომხეთის მიგროპოლიგის პატივი, ხოლო დარბაზობის დროს მიენიჭა ღირსება ჭყონდიდელის ადგილზე ჯდომისა – მეფის მარცხნივ.

სანამ განვიხილავდეთ მეფის მარცხნივ „აფხაზეთის კათალიკოსოს“ ეპისკოპოსების „წესდგომას“, მანამდე უნდა ითქვას, რომ ერთიანი საქართველოს სახელმწიფოს შექმნის შემდგომ, XI საუკუნიდან, საქართველოს პაგრიარქი (ანუ რაც იგივეა – ქართლის კათალიკოსი), აფხაზეთის კათალიკოსი, ჭყონდიდელი და მოძღვართ-მოძღვარი ხდებიან სახელმწიფოს მოხელეები, ისინი შედიან უმაღლეს საკანონმდებლო საბჭოში, რომელშიც მეფესთან ერთად შედიოდა აგრეთვე სამი ვეზირი.

„დარბაზის კარი“ შედგებოდა „ოთხი ბერისაგან“ და „სამი ვეზირისაგან“. „ოთხი ბერი“ არიან:

1. მოძღვართ-მოძღვარი;
2. პაგრიარქი;
3. აფხაზეთის კათალიკოსი;
4. ჭყონდიდელი.

„სამი ვეზირი“ არიან:

1. ათაბაგი (მოგვიანებით, მანამდე, ალბათ, სხვა სახელი იყო);
2. ამირსპასალარი;
3. მანდაგურთ-უხუცესი.

„...დარბაზით ათქს ოთხთავე: მოძღვართ-მოძღვარსა, კათალიკოზთა, ჭყონდიდელსა და სამთავე ვეზირთა: ათაბაგსა, ამირ-სპასალარსა და მანდაგურთ-უხუცესსა“ (იქვე, გვ. 90).

„ამირეჯიბი – კათალიკოზთა, მოძღვართ-მოძღვარსა, ჭყონდიდელსა – ამათ წინ გაბლას დასდგამენ... ეს ოთხივე ადგი-

ბიან... ათაბაგსა, ამირ-სპასალარსა და მანდაგურთ-უხუცესსა
გაბაკს ეჯიბი დაუდგამს, აღგებიან. გამგეთ-უხუცესი მონაზონთ
ოთხთავე სამ-სამის ჯამით, ეგრეთვე სამთა ვეზირთა ითვა-
ლავს“... (სამართლის ძეგლები, ტ. II, გვ. 93).

დარბაზის კარი – უმაღლესი სახელმწიფო ორგანო – შედგება
ოთხი მონაზონისაგან, ანუ ოთხი ბერისაგან და სამი ვეზირისაგან.

„ოთხი ბერისაგან“ შექმნილი საბჭო, რომელიც არსებობდა
მეფესთან, ჩანს, წარმოადგენდა ქართული ეკლესიის სინოდს,
რადგანაც დარბაზის კარს უფლება ჰქონდა მიეცა კანონი ეკ-
ლესიებისათვის – „კანონს დარბაზის კარით მიიღებდნენ“ ეკ-
ლესია-მონასტრებით, – წერია ერთ დოკუმენტში. შემდეგ
საუკუნეთა დოკუმენტებშიც ეს ოთხი ბერი, ანუ ოთხი მონა-
ზონი მოჩანს.

დარბაზობის დროს მოძღვართ-მოძღვარი მეფის მარჯვნივ
დგებოდა, ან ჯდებოდა. მოძღვართ-მოძღვარი ძალზე საპატიო
მონაზონია. მას მეფე დარბაზობის დროს უფრო მეტი პატივით
ხვდებოდა, ვიდრე კათალიკოსებსა და ჭყონდიდელს. მეფე
ნოხისპირზე მიეგებებოდა მოძღვართ-მოძღვარს, ე.ი. მის წინ
დაუწინდელ ნოხს მეფე მთლიანად გაივლიდა, ხოლო კათალი-
კოსებისა და ჭყონდიდელის მისაღმების დროს მეფეს სურ-
ვილისამებრ შეეძლო გაეფლო ნოხის მესამედი, ანდა საერ-
თოდ არ გაეფლო, ადგილზევე დარჩენილიყო. ასეთივე წესით
ეგებებოდა მეფე სამივე ვეზირსაც, ე.ი. მოძღვართ-მოძღვრის
პატივი აღემატებოდა, როგორც დარჩენილი მონაზვნების, ასევე
სამივე ვეზირის პატივისაც.

„მოძღვართ-მოძღვარი შევიდეს და ეთაყვანოს მეფესა და
მერმე მეფეცა ეთაყვანოს... მეფე ნოხთა პირსა მოეგებების და
მოესალმოს: „მოახსნე“, ბრძანოსო. წავიდეს [მოძღვართ-მოძღ-
ვარი] და მარჯვნივთ გარდადგეს ახლო... კათალიკოზი, რომელ-
იც მოვიდეს ეგრეთვე ეთაყვანოს... გინა ნოხსა გელა მესამედი

წარმოიაროს და მითვე წესითა ჭყონდიდელსა და სამთა ვეზირთა აწვიოს“ (იქვე, გვ. 90).

მეფესთან დარბაზის კარის შეკრების დროს მეფის მარჯვნივ ადგილს იჭერენ მწიგნობართუხუცესი და ქართლის კათალიკოსი, ხოლო მეფის მარცხნივ – ჭყონდიდელი და აფხაზეთის კათალიკოსი. ხოლო დარბაზობის დროს მეფის მარჯვნივ ქართლის კათალიკოსის ქვემოთ სხდებიან აღმოსავლეთ საქართველოს ეპისკოპოსები თავისი წესის მიხედვით, ხოლო მეფის მარცხნივ აფხაზეთის კათალიკოსის ქვემოთ სხდებიან დასავლეთ საქართველოს ეპისკოპოსები.

მოდვართ-მოდვრის პაგივის გადიდებით ოდნავ შემცირებულია საქართველოს პაგრიარქის (ქართლის კათალიკოსის) პაგივი, ხოლო ჭყონდიდელის პაგივის გადიდებით შემცირებულია აფხაზეთის კათალიკოსის პაგივი, ანუ ეკლესიის თვითმმართველობა შემლუღულია სახელმწიფოს მიერ. შეიძლება ვიფარაუდოთ, რომ საეკლესიო კანონმდებელია არა პაგრიარქი, არამედ ოთხი ბერისაგან შექმნილი საბჭო, რომელიც დარბაზის კარზე არსებობს.

დასავლეთ საქართველოს კათედრათა შორის ერთ-ერთი საპაგიო ყოფილა ქუთათელის კათედრა. ქუთათელის პაგივი ისეთივე ყოფილა, როგორიც იმხნელისა. თუ რა დიდი იყო იმხნელის პაგივი, იქიდანაც ჩანს, რომ დარბაზობის დროს იმხნელის მისალმებისას მეფე ორ-სამ ნაბიჯს გადადგამდა, ხოლო სხვა ეპისკოპოსთა მისალმებისას ადგილიდანაც არ დაიძვროდა – „რა სწორად ეპისკოპოსნი მივიდნენ იმიერით: იმხნელი, მაწყვერელი, ანჩელი, მგბეგარი და გოლგოთელი, მათ რაი ეთაყვანენ... იმხნელისათვის უფრო მდაბლად და ორი ანუ სამი ბიჯი წარმოიაროს და მიესალმოს; და ამ სხუათათვის სწორად ნუ დაიძვრის“ (იქვე, გვ. 91).

იშხნელისა და ქუთათელის პატივი თანაბარი ყოფილა – „და მით ერთობ საბაგიო არის [ქუთათელი] და იშხნელის სწორი პატივი მართებს“ (იქვე, გვ. 91), ე.ი. ქუთათელის მისაღმების დროსაც მეფე ორ-სამ ნაბიჯს წარმოადგამდა.

დიდი პატივი ჰქონია აგრეთვე ბედიის ეპისკოპოსსაც, რადგანაც „...ბედიელი მოსაფლავეა [მეფისა] და ქუთათელი [მაკურთხეველიცა] და მესაფლავეც არის“ (იქვე, გვ. 91).

აქედან ჩანს, რომ დასავლეთ საქართველოს ეპისკოპოსების „წესდგომა“ იქნებოდა ასეთი სახისა:

1. მეფის მარცხნივ ღებოდა აფხაზეთის, ანუ ბიჭვინთის კათალიკოსი;

2. მეფის მარცხნივ იყო ადგილი ჭყონდიდელისა, მაგრამ არა აფხაზეთის კათალიკოსის ქვემოთ, არამედ მის გვერდით. მათი პატივი თანაბარი იქნებოდა, რადგანაც ჭყონდიდელი მეფის მოხელეა – „ჭყონდიდელი მამა არს მეფისა“ (იქვე, გვ. 95);

3. აფხაზეთის კათალიკოსის ქვემოთ ადგილი ეკუთვნოდა ქუთათელ ეპისკოპოსს, რადგანაც დასავლეთ საქართველოს კათედრათა შორის მხოლოდ ქუთაისის ცაძარში აკურთხებდნენ მეფეს. ქუთაისის ცაძარში ინახებოდა მეფის სკიპტრა და გვირგვინი. „...[ქუთათელის საყდარსა შინა] მეფენი დაილოცვიან... ქუთათელმან ასე თქუა, თუ: „აწ, ორჯერ-სამჯერ ჩემს საყდარსა შიგან ორნი მეფენი დალოცვილან და არ მემართლები, გვირგვინი ანუ სკიპტრა ჩემს საყდარსა შიგან არ დასდვა“. და მერმე ვეზირთ და ერთობილთ ლამქართა თქვეს თუ „ქუთათელი უმართლეა“ და სკიპტრა ქუთათელს გაუჩინეს“... (იქვე, გვ. 91).

4. ქუთათელი ეპისკოპოსის ქვემოთ ადგილი ეკუთვნოდა ბედიელ ეპისკოპოსს, რადგანაც „...ბედიელი მოსაფლავეა [მეფისა]... დიდი გიორგი, რომელმან ბასილი ბერძენთა მეფე გააქცია მისისა [ბედიელის] საყდარსა შიგან არს“... (იქვე, გვ. 91).

5. ჩანს, ერთ დროს ბედიელის ქვემოთ ადგილი ეჭირა ციხე-გოჯელ ეპისკოპოსს, ამაზე გვაქვს პირდაპირი მითითება – „შემოვიდეს ციხე-გოჯელი და დაჯდეს ბედიელს ქვემოთ“ (იქვე, გვ. 48. შენიშვნა I). დანარჩენი დასავლეთ საქართველოს ეპისკოპოსების ადგილის განსაზღვრა დარბაზობის დროს ძნელია.

მაშასადამე, აფხაზეთის საკათალიკოსოში „წესდგომა“ ასეთი უნდა ყოფილიყო:

1. აფხაზეთის კათალიკოსი;
2. ჭყონდიდელი;
3. ქუთათელი;
4. ბედიელი;
5. ციხე-გოჯელი...

ერთიანი საქართველოს სახელმწიფოს დაშლის შემდგომ დიდი პატივი მიეცა ალავერდის საეპისკოპოსო კათედრას, განსაკუთრებით ერეკლე II-ის დროს.

„ქ. ჩუენ, სრულიად საქართველოს მეფემან ირაკლიმ ესე განაჩენი დავედევით ამ რიგათ: ძველადგანვე ჩვენთა ჩამომავლობათა მიერ მათი ყოვლად სამღვდელოობა არხიეპიშკოპოში ალავერდისა დიდად გაპატიოსნებული არის სხვათა საქართველოთა ყოვლად სამღვდელოთა ზედა და უმეტესი პატივი მისცემიეს“ (იქვე, გვ. 415).

ერეკლე II-მ გაზარდა ასევე ნინოწმიდელი ეპისკოპოსის ადგილი და პატივი.

ერეკლე II-ის დროს საქართველოს ეკლესიის შინა დიპტისი ასეთი იყო (აღმოსავლეთ საქართველოში):

1. „მემოისა საქართველოისა მამათმთავარი კათალიკოს-პატრიარხი“;
2. არქიეპისკოპოსი ამბა-ალავერდელი – სომხითისა მიგროპოლიტი;
3. მიგროპოლიტი ქისიყელი;

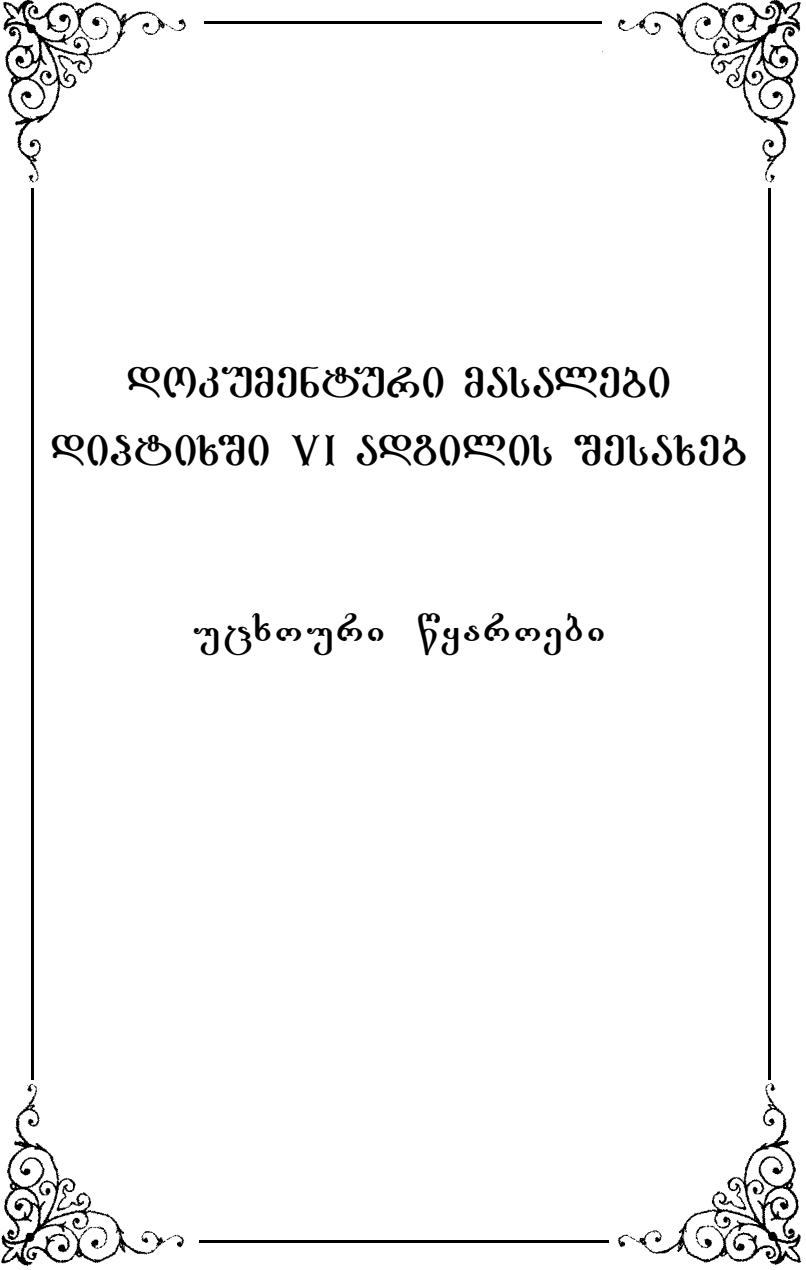
4. მიგროპოლიტი თბილელი;
5. მიგროპოლიტი ნინოწმიდელი;
6. მანგლელი;
7. რუსთველი;
8. წილკნელი;
9. კაწარელი, ურბნელი, მროველი, ნეკრესელი, სამთავენელი, ნიქოზელი, ბოლნელი, ხარჭაშნელი, წალკელი, ღმანელი, ვიშელი – მოშლილი საეპისკოპოსოები.

ერეკლე II ნინოწმიდელის ადგილს 1749 წლის დოკუმენტით საზღვრავს თბილელის ქვემოთ – „ამისათვის, შემდგომად ქისიყელისა და გფილელისა მიგროპოლიტთა აქვნდეს ადგილი მიგროპოლიტობით მიერთიანებან ყოველთა ყოვლად-სამღუდელთა ნინოწმიდელთა“... (სამართლის ძეგლები, ტ. II, გვ. 401).

„...მივეცი თ ნინოწმიდელსა მღუდელმთავარსა ადგილი კრებასა შინა დგომისა ანუ ჯდომისა, უმემოეს მანგლელისა, რუსთველისა და წალკელისა და თუ სამე იქმნეს განახლება კაწარელისა... ურბნელისა და მროველისა, ნეკრესელისა, სამთავენელისა, ნიქოზელისა... ბოლნელისა... ხარჭაშნელისა... წალკელისა... ღმანელისა... ვიშელისა... თვით თბილელისა... უმემოეს აქუნდა ადგილი კრებასა შინა ყოვლად-სამღუდელთა ნინოწმიდელსა, ვითარ იგი წერილ არს განჩინებასა შინა მეფეთა გვირგვინოსან-ყოფითა და დარბაზობისათა... სამეფო ქალაქი არა იყო თბილისი დროთა მას შინა, არამედ ნისანი და ქუთათისი... პაპამან ჩუენმან ირაკლი პირველმან... გფილელი ეპისკოპოზი... მიგროპოლიტ ჰყო... ესევე საყდარი სამიგროპოლიტო გფილელისა ღირსად... ქვემო ქისიყელის მიგროპოლიტისა საყდრისა, ვქმენით არა უგანგებოდ. ამისთვის, შემდგომად ქისიყელისა და გფილელისა მიგროპოლიტთა აქვნდეს ადგილი მიგროპოლიტობით... ნინოწმიდელთა“... (იქვე, გვ. 401).

აქედან ჩანს, რომ ერეკლესა და ანტონის განჩინებით, ერთ დროს ნინოწმიდელის ადგილი თვით თბილელის მაღლა ყოფილა, რაც იმით ყოფილა გამოწვეული, რომ თბილისი ძველი დარბაზობის განჩინების დროს სამეფო ქალაქი არ ყოფილა. შემდგომ, როცა ტფილისი დედაქალაქი გამხდარა, თეიმურაზ II-ს თბილელისათვის მიუნიჭებია მიგროპოლიტობის პატივი და დარბაზობის დროს თბილელისათვის განუჩენიათ ადგილი – „ქვემო ქისიყელისა“, ე.ი. ქისიყელის ქვემოთ დაჯდებოდა თბილელი, ხოლო ნინოწმიდელს ადგილი განუსაზღვრეს ქისიყელისა და თბილელის ქვემოთ.

სტატია ამოღებულია მიგროპოლიტ ანანია ჯაფარიძის წიგნიდან – „საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის ისტორია“, 1998, გ. II, გვ. 250

დოკუმენტური მასალები
ლივტიხში VI აღზიდის შესახებ

უცხოური წყაროები

ACTA SACRA OECUMENICI CONCILII
FLORENTINI¹

Disputationes, seu Collationes inter Latinos, et Graecos. In generali Concilio Florentino habitae, et ab Andrea de S. Cruce Patricio Romano, et Apostolici Consistorij Advocato conscriptae in modum Dialogicum Ludovico Pontano.

Ludovico: Quis locus fuerat Graecorum Imperatoris?

Andreas: In sinistra parte de directo Cathedrae Imperatoris Romanorum pariformiter constituta sedes est, ad eius dexteram scabello quodam posito erat Demetrius eiusdem Imperatoris germanus, Despotus Moreae.

Ludovico: Prosequere Clericorum ordinem?

Andreas: In oppositum primi Cardinalis sedes Patriarchae fuerat constituta, qui infirmitate detentus non, adfuit illo die, et speciale misit mandatum, quod publice lectum extitit, ut inferius de verbo ad verbum interseram; in quatuor scabellis post Patriarcham dispositis sequebantur Archiepiscopus Heracleensis, Alexandrini Patriarchae legitimum mandatum habens, eiuque locum tenens, Archiepiscopus Ephesinus Patriarchae Antiocheni Legatus, Archiepiscopus Meneiensis Ierosolymitani Patriarchae personam repraesentans **et Metropolita Yberius Regis Yberiae Apocrisarius**, Archiepiscopus Trapesuntae, Archiepiscopus Risicu, Archiepiscopus Nicaenus, Archiepiscopus Lacedemoniesnsis, Archiepiscopus Nicomediensis, Archiepiscopus Triuoniensis, Amasiensis, Mitilenensis, Toloson, Stauropol, Tustricensis, Garinensis, Mellentenensis, Achiliensis, Muldulanus Archiepiscopi. Post quorum consessum erant sex, Presbyterorum habitum gerentes, Metropolitanae Ecclesiae Constantinopolitanae, Cruciseri appellati eo, quod Crucem supra pileum,

ultra communem Presbyterorum habitum, gestabant; et Monachorum venerabilis comitiua suo ordine saquebatur.

Ludovico: Quis habitus Patriarchae, aliorumve Archiepiscoporum fuerat?

.....

Ludovico: Sed Imperatori non aderant aliqui ex secularibus?

Andreas: Seculares quidam Graecorum prope Imperatoris tribunal in scamno quodam prope terram consederant, in oppositum assistentium summo Pontifici; primus Despotus Serviae, et Nobilis quidam Imperatoris Trapezundae mandatum habens; Quidamve Regis Iberiae Orator, habitu ab alijs differens, bireto rotundo lapidibus pluribus exornato, aurove contexto, ac duo Apocrisarij Principis Valachiae.

Ludovico: Sed quis erat secularium apparatus?

.....

l A c t a Sacri Oecumenici Concilii Florentini ab Horatio Iustiniano. Bibliothecae Vaticanae Custode Primario, Collecta, Disposita, Illustrata, Romae, MDCXXXVIII.

ი. გაბალუა, საქართველო ევროპის არქივებსა და
წინგსაცავებში, გვ. 280-281.

ქართველთა მონაწილეობა ფერარა-ფლორენციის
მსოფლიო საეკლესიო კრებაზე

ნაწყვეტი ფლორენციის წმინდა მსოფლიო საეკლესიო კრების ოქმიდან¹

„საუბარი და კამათი ლათინელებსა და ბერძნებს შორის ფლორენციის მსოფლიო საეკლესიო კრებაზე. სამოციქულო კონსისტორიის რომის პაგრიციასა და ადვოკატს ანდრეა დი სანგა კროჩეს საუბარი ლულოვიკო პონგანოსთან, ჩანაწერი დიალოგის სახით.

ლულოვიკო: კრების დროს სად იჯდა ბერძენთა იმპერატორი?

ანდრეა: ცენტრიდან მარცხნივ იდგა გახტი ისეთივე, როგორც რომის იმპერატორის კათედრა იყო. მისგან მარჯვნივ სკამზე იჯდა იმპერატორის ძმა დიმიტრი – მორეის² მთავარი.

ლულოვიკო: განაგრძე საუბარი სასულიერო პირების განლაგების შესახებ.

ანდრეა: პირველი კარდინალის პირდაპირ იდგა პაგრიარქის სავარძელი. პაგრიარქი შეუძლოდ ყოფნის გამო იმ დღეს კრებას ვერ ესწრებოდა. მან გამოგზავნა სპეციალური მიმართვა, რომელიც საჯაროდ წაიკითხეს. ქვემოთ სიტყვასიტყვით მოგახსენებთ ამ მიმართვის შინაარსს.

პაგრიარქის შემდეგ ოთხ სკამზე განლაგებული იყვნენ: ჰერაკლიის არქიეპისკოპოსი (რომელსაც ალექსანდრიის პაგრიარქის კანონიერი მანდატი ჰქონდა და მისი ადგილი ეკავა), ანტიოქიის პაგრიარქის მიერ გამოგზავნილი – ეფესიის არქიეპისკოპოსი, იერუსალიმის პაგრიარქის წარმომადგენელი – მენემზის არქიეპისკოპოსი და **იბერიის მეფის წარმომადგენელი – იბერიის მიტროპოლიტი³.**

ამათ შემდეგ ისხდნენ გრაპემუნტის, რიზეს, ნიკეის, ლაკედემონიის, ნიკომედიის, გრივონიის, ამასიის, მიტილენის, გოლოზინოს, სტავროპოლის⁴, ტუსტრიცის, გარინის, მელენტენის, აქილის, მულდულის არქიეპისკოპოსები.

შემდეგ მოდიოდნენ: ექვსი პრესვიტერიანული წოდების მქონე

პიროვნება, კონსტანტინოპოლის ეკლესიის მიტროპოლიტები – ჯვაროსნებად წოდებულნი, ვინაიდან მათ თავსამკაულზე ჩვეულებრივი მღვდლებისაგან განსხვავებით ჯვრის ნიშანი ჰქონდათ. მათ შემდეგ განლაგებულნი იყვნენ ღირსშესანიშნავი ბერები, თავიანთი წესის მიხედვით“.

ლულოვიკოს შემდეგი შეკითხვა ეხება პაგრიარქებისა და არქიეპისკოპოსების ჩაცმულობას. ანდრეა აღუწერს მას ამ ჩაცმულობას.

„ლულოვიკო: იმპერატორს არ ახლდნენ საერო პირები?

ანდრეა: იმპერატორის სავარძლის გვერდით სკამზე იჯდა რამდენიმე საერო პირი. პაპის⁵ თანმხლები პირების პირდაპირ ისხდნენ: სერბიის მთავარი, გრაპემუნგის იმპერატორის მანდაგის მქონე, იბერიის მეფის ელჩი⁶ (რომელიც ყველასაგან განსხვავდებოდა თავისი ჩაცმულობით, მრავალი ძვირფასი ქვით შემკული მრგვალი ოქროქსოვილი ქუდით) და ვალახიის ბაგონის ორი წარმომადგენელი“.

შემდეგ ლულოვიკო ეკითხება საერო პირთა ჩაცმულობის შესახებ და ანდრეა სათანადო პასუხს აძლევს⁷.

1 Acta Sacri Oecumenici Concilii Florentini ab Horatio Iustiniano. Bibliothecae Vaticanae Custode Primario. Collecta, Disposita, Illustrata, Romae, MDCXXXVIII, pp. 68–73.

2 მორეი – ლათინელებმა დაპყრობის შემდეგ (1205 წ.) მას დაარქვეს პელოპონესი. მორეის სამთავრომ იარსება 1430 წლამდე.

3 ხაზი ჩემია. ამ დროს საქართველოს კათალიკოს-პაგრიარქი იყო დავით III გობელაძე (1435-1439 წწ.).

4 დღეს ყარა-სუ თურქეთში.

5 ამ დროს რომის პაპი იყო ევგენიუს IV (1431-1447 წწ.).

6 ხაზი ჩემია.

7 ამ „აქტებში“ საქართველო (იბერია) სამ ადგილასაა მოხსენიებული.

ი. გაბაღუა, საქ. ევროპის არქივებსა და წინგსაცავებში, გვ. 214-215.

დიასპორას საკითხები

ქართული საეკლესიო ღიასპორა უცხოეთში

სამწუხაროდ, ამჟამად ისევე, როგორც ძველად, ჩვენში შექმნილი ვითარების გამო მრავალმა ქართველმა მიაშურა უცხოეთს. მათ არ უნდა გაწყვიტონ კავშირი დედა ეკლესიასთან, თავიანთი თავი მხოლოდ ქართული ეკლესიის მრევლად, მის წევრებად უნდა ჩათვალონ.

წარღვნის შემდგომ უფალმა ღმერთმა დედამიწაზე სხვადასხვა ერების წარმოქმნა ინება. ჩვენი მაცხოვრის იესო ქრისტეს ამაღლების შემდგომ სულიწმიდის მაღლით მოციქულებს მიენიჭათ ნიჭი სხვადასხვა ერების ენებზე ამეგყველებისა. მსოფლიო მართლმადიდებლობა პატივს სცემს ყველა ხალხის ეროვნულ ნიშან-თვისებებს, ამიგომაც მართლმადიდებლური ეკლესიები ეროვნული ნიშნის მიხედვითაა მოწყობილი. ადგილობრივი ეკლესიები თავიანთ მრევლს არა მხოლოდ თავიანთ ქვეყნებში, არამედ უცხოეთშიც მწყსიან. მაგალითად, რუსულ ეკლესიას უცხოეთში, თავისი ქვეყნის საზღვრებს გარეთ, ორმილიონიანი მრევლი ჰყავს. ეს იმას ნიშნავს, რომ უცხოეთში რუსების ძირითადი ნაწილი არ ხდება მრევლი სხვა, თუნდაც მართლმადიდებლური ეკლესიისა და თავისი მშობლიური რუსული ეკლესიის წევრად რჩება. თავიანთი ეროვნული ეკლესიები მრავალ ქვეყანაში აქვთ აგრეთვე ბულგარელებს, რუმინელებს და სხვა მართლმადიდებელ ხალხებს. ბერძნები, სადაც არ უნდა ცხოვრობდნენ ისინი, ძირითადად მხოლოდ ბერძნული ეკლესიის წევრები ხდებიან (ე.ი. არ ინათლებიან, არ ლოცულობენ, არავითარ წესებს არ ასრულებენ სხვა ეკლესიებში და სულიერი კავშირი მხოლოდ ბერძენ (ბერძნული ეკლესიის) ღვთისმსახურებთან აქვთ. მსგავსადვე იქცევიან არა მართლმადიდებელი ერებიც, მაგალითად, სომხებს მსოფლიოს მრავალ ქვეყანასა და დიდ ქალაქში აქვთ თავიანთი სომხური საეპისკოპოსოები.

სხვა ერებში ასიმილირებისაგან თავის ასარიდებლად მსგავსადვე უნდა მოიქცნენ უცხოეთში დღეს უკვე მრავლად მცხოვრები ქართველებიც. ისინი წევრნი უნდა იყვნენ მხოლოდ და მხოლოდ ქართული ეკლესიისა, მათ ეროვნულ სარწმუნოებრივი თემები უნდა ჩამოაყალიბონ და ქართველი ღვთისმსახური მოიძიონ, რომელიც იერარქიულად ქრისტეს კვართის ეკლესიას – საქართველოს საპატრიარქოს და მის მეთაურს, მოციქულის ტახტზე მჯდომ კათალიკოს-პატრიარქს დაექვემდებარება.

ძველად, საქართველოს ერთიანი სახელმწიფოს დაშლამდე, უცხოეთის ქვეყნებში მრავლად არსებობდნენ ქართული ეკლესია-მონასტრები; ისინი არა მხოლოდ ქართული კულტურის კერებს, არამედ თავიანთი პირდაპირი დანიშნულების შესაბამისად უცხოეთში მცხოვრებ ქართველ მორწმუნეთა სამრევლო ცენტრებსაც წარმოადგენდნენ, საიდანაც ისინი სულიერად იმწყსებოდნენ. ეს ეკლესია-მონასტრები საქართველოს სახელმწიფო და საეკლესიო მოღვაწეთა მზრუნველობით იყვნენ მოცულნი.

ერთიანი საქართველოს სახელმწიფოს დაშლის შემდგომ მათ ყურადღებას ვეღარ აქცევდნენ, მრევლიც შესუსტდა და დაიფანტა. ამჟამად უცხოეთში საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის იურისდიქციაში არც ერთი ქართული ეკლესია-მონასტერი აღარ არსებობს (წერილი დაწერილია 1993 წელს).

ბოლო წლებში ქართველთა რაოდენობის ზრდა უცხოეთში ძველი გრადიციის აღდგენას საჭიროებს, რადგან მათ შთამომავლობას ეროვნული გადაგვარებისა და სხვა ერებში გათქვეფისაგან მხოლოდ ქართულ ეკლესიასთან სულიერი ერთობა გადაარჩენს.

როგორც აღინიშნა, უცხოეთში, სხვადასხვა ქალაქებსა თუ რეგიონებში მცხოვრებმა ქართველებმა სულიერი ძალა უნდა მოიკრიბონ და ეროვნულ-სარწმუნოებრივი თემები და საზოგადოებები უნდა შექმნან. რაც მთავარია, მათ უნდა გამოძებნონ და თემების სათავეში ჩააყენონ საქართველოს ეკლესია-

სთან იერარქიულად დაკავშირებული ღვთისმსახურებები: მხოლოდ მას – ქართველ მღვდელს უნდა მონათლინონ შვილები, შეასრულებინონ ყოველგვარი სარწმუნოებრივი წესი. თუ ასეთი ეროვნულ-სარწმუნოებრივი თემები ეკლესიის აგებას ვერ შეძლებენ, ღვთისმსახურებისათვის მცირე შენობა ან ოთახი უნდა გამონახონ, სადაც ქართველი მღვდელი ილოცებს და ქრისტიანულ წესებს შეასრულებს. ქართველი ღვთისმსახურის გარშემო თანდათანობით ჩამოყალიბდება სასულიერო ცენტრი, მცირე სკოლა, სადაც ქართველი ახალგაზრდები ქართულ წერა-კითხვას, ლიტერატურასა და სამშობლოს ისტორიას შეისწავლიან და უცხოეთშიც ქართული სულისკვეთებით აღიზრდებიან.

მსგავსადვე ფუნქციონირებენ უცხოეთში სხვა მართლმადიდებელი ერების სასულიერო კერები, რომელნიც ისე არიან გაძლიერებულნი, რომ ეროვნული კოლექციები, გამომცემლობები, სტამბები და სხვა დაწესებულებები აქვთ.

თავისთავად იგულისხმება, რომ საქართველოში მცხოვრები ყოველი ქართველი მოვალეა დაიცვას ეროვნული ეკლესიის ერთგულება, რადგანაც, როგორც ითქვა, უფალმა, მარადის მფარველმა ჩვენი ერისა, ქართული ეკლესიისაგან განდგომა საქართველოს არცერთ შვილს არ აპაგია. როგორც აღინიშნა, ქართული ეკლესიისაგან განშორებული ქართველები გათურქდნენ, გარუსდნენ, გაბერძნენ ან ასიმილირდნენ სხვა ერებში.

ვევედრებით ჩვენგან მარადის სადიდებელ ყოვლადწმიდა სამებას კვლავ წყალობით მოხედოს ღვთისმშობლის წილხვედრ ჩვენს ერს, თანახმად ჩვენი უფლისა და მაცხოვარის იესო ქრისტეს აღთქმისა და შეგვიწყალოს ჩვენ და უცხოეთში მცხოვრები ჩვენი ქვეყნის ყოველი შვილი, ამინ.

(ნაწყვეტი წიგნიდან „საქართველოს ეკლესიის კალენდარი“,
1994 წ. გვ. 139-144).

მართლმადიდებლური ღიასპორას საკითხი ქართული
საეკლესიო წყაროების მიხედვით

მართლმადიდებელი ეკლესიები უკანასკნელი ასწლეულის მანძილზე გამოთქვამენ სურვილს მოწვეულ იქნას მსოფლიო საეკლესიო კრება. VII მსოფლიო კრების შემდეგ მართლმადიდებლობას დაუგროვდა მრავალი საკითხი, რომელთა განხილვა მსოფლიო საეკლესიო კრების კომპეტენციაა. როგორც ცნობილია, XX ს-ის 20-იან წლებში, ინტენსიური მუშაობა მიმდინარეობდა მსოფლიო კრების მოსაწვევად, რომელიც არ შედგა. II მსოფლიო ომის გამო შენელებული მუშაობა განახლდა გასული საუკუნის 60-იან წლებში. ამჟამად, რამდენიმე წელიწადში ერთხელ იწვევენ ე.წ. მსოფლიო კრების მოსამზადებელ თათბირებს. ამ შეკრებათა მიზანია მოამზადოს მომავალ მსოფლიო კრებაზე განსახილველი საკითხები. სულ 10 საკითხი უნდა იქნას ამ მომავალ დიდ კრებაზე განხილული. მათ შორისაა მართლმადიდებელი ღიასპორის საკითხი.

ღიასპორა – ხალხის, ეთნიკური ერთობის მნიშვნელოვანი ნაწილის სამშობლოს გარეთ ცხოვრებაა, მსგავსადვე მართლმადიდებელ ღიასპორას წარმოადგენს საკუთარი ეროვნული ეკლესიის გარეთ მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყანაში მცხოვრები მრევლი. მათი საეკლესიო იურისდიქცია ამჟამად საღაგო საკითხია.

თითქმის ყველა ავტოკეფალურ ეკლესიას უცხოეთში გააჩნია სამრევლოები და საეპისკოპოსოები. მაგალითად, რუმინეთის საპატრიარქოს თავისი საეპისკოპოსოები აქვს დასავლეთ ევროპასა და ამერიკაში, მსგავსადვე ბულგარეთის ეკლესიას ბულგარელი მრევლისათვის უცხოეთში გააჩნია თავისი საეპისკოპოსოები, რუსეთის საპატრიარქოს თავისი ეპისკოპოსები ჰყავს ევროპისა და ამერიკის მრავალ ქალაქში – ვე-

ნაში, ბერლინში, ბრიუსელში, არგენტინაში, სერბეთის საპაგრიარქოს სერბი მრევლისათვის ეპისკოპოსები ჰყავს ამერიკაში, კანადაში, ავსტრალიაში, ევროპაში, უკრაინის ეკლესიასაც კი უცხოეთში ჰყავს თავისი ეპისკოპოსები, და ცხადია, უამრავი საეპისკოპოსო აქვს კონსტანტინოპოლისა და სხვა საპაგრიარქოებს.

აქედან ჩანს, რომ დღესდღეობით ისეთი ისტორიული სურათი ჩამოყალიბდა, რომ ქვეყანაში, სადაც არ არის ადგილობრივი ეკლესია, ქრისტიანები აარსებენ ეროვნული ნიშნის მიხედვით სამრევლოებს, რელიგიურ-კულტურულ ცენტრებს, რაც საბოლოოდ იწვევს საეპისკოპოსოების წარმოქმნას. საეპისკოპოსოები კი ეროვნული საპაგრიარქოსა და ეკლესიების იურისდიქციის ქვეშ შედიან. ეთნიკური რელიგიურ-კულტურული ცენტრები და საეპისკოპოსოები ხელს უწყობენ უცხოეთში, უცხო გარემოში მცხოვრები ხალხის ეროვნულ-რელიგიური თვითშექცევის, მართლმადიდებლური მრწამსის შენარჩუნებასა და განმტკიცებას.

ეს ძირითადად შეეხება დასავლეთ ევროპისა და ამერიკის იმ ქვეყნებს, სადაც არ არის ადგილობრივი ავტოკეფალური ეკლესიები. ასეთ მდგომარეობას, ცხადია, გააჩნია დროებითი ხასიათი. ნორმალური საეკლესიო ცხოვრების მოწყობა აღნიშნულ ქვეყნებში საბოლოოდ მიიყვანს მათ ახალი ავტონომიური და ავტოკეფალური ეკლესიების წარმოშობამდე, მაგრამ ამ დრომდე დიასპორას იურისდიქცია რჩება რთულ საკითხად, იწვევს უთანხმოებასა და კამათს. ამ კამათის გადაწყვეტისას, ავტოკეფალურ ეკლესიათა შორის, მხედველობაში უნდა იქნას მიღებული სხვადასხვა გარემოება, მათ შორის თვითონ დიასპორას ნება. ფაქტია, რომ უცხოეთში მცხოვრები მართლმადიდებლები სამრევლოებს ქმნიან სწორედ ეროვნული ნიშნის მიხედვით. ასეთია რეალური ფაქტი. XX ს-ში მართლმა-

დიდებული დიასპორა ამერიკასა და დასავლეთ ევროპაში მრავალჯერ გაიზარდა მართლმადიდებელთა გადასახლები-სა და, აგრეთვე, მართლმადიდებლურ სარწმუნოებაში სხვა აღმსარებლობის ქრისტიანთა გადმოსვლის შედეგად. რამაც კიდევ უფრო გააღრმავა საეკლესიო იურისდიქციის გაყოფის პრობლემა. კონსტანტინოპოლის საპატრიარქომ წამოაყენა ახლა უკვე მოძველებული სწავლება მსოფლიო ანუ კონსტანტინოპოლის განსაკუთრებულ უფლებათა შესახებ დიასპორას მიმართ. კონსტანტინოპოლის სწავლებას, რომ პირადად მის იურისდიქციაში უნდა გადავიდეს დასავლეთ ევროპისა და ამერიკის დიასპორა, ამჟამად უარყოფილია ადგილობრივი ეკლესიების უმრავლესობის მიერ. რუსული ეკლესია ამ სურვილს უწოდებს „მთლიანად ახალსა და იქამდე ეკლესიის ისტორიისათვის უცნობ პრეგენზიას“ (Цыпин, Церковное право, с. 203). კონსტანტინოპოლი ამ თავის სწავლების საფუძველად მიუთითებს ქალკედონის კრების 28-ე კანონს. რუსულ ეკლესიას მიაჩნია, რომ არა ქალკედონის 28-ე კანონის გამო იმყოფებოდა რუსეთის მრევლი ასწლეულების მანძილზე კონსტანტინოპოლის კანონიკური დაქვემდებარების ქვეშ, არამედ ძველთაგანვე მსოფლიო ეკლესიაში დაცული ნორმის შესაბამისად, რომლის მიხედვითაც ეკლესია მომაქცეველი არაქრისტიანი ხალხისა, გადაიქცეოდა ახალი ეკლესიისათვის დედაეკლესიად. რუსული ეკლესია მიიჩნევს, რომ ქალკედონის კრების 28-ე კანონის არსებობის მიუხედავად ივერიის ანუ საქართველოს ახალმოქცეული მრევლი IV ს-დან იმყოფებოდა არა კონსტანტინოპოლის, არამედ ანგიოქიის იურისდიქციის ქვეშ, რაც თავისი მოსაზრების დამადასტურებელ მაგალითად მიაჩნია.

საქართველოს ეკლესიას, ამჟამად, უცხოეთში საეპისკოპოსოები არ გააჩნია (წერილი დაწერილია 1994 წელს), მაგრამ წარსულში თავისი დიასპორასათვის საქართველოს ეკლესიას

გააჩნდა საკმაოდ მრავალი საეპისკოპოსო და ეკლესია-მონასტრები. ის გარემოება, რომ ამჟამად ჩვენს ეკლესიას თავისი მართლმადიდებელი დიასპორასათვის უცხოეთში არ გააჩნია კულტურულ-რელიგიური კერები გამოწვეულია გარე ეკლესიური პრობლემებით, კერძოდ, საქართველოს სახელმწიფოებრივი დაკნინებით XV ს-ის შემდეგ და სახელმწიფოებრიობის გაუქმებით XIX-XX სს-ში.

იქამდე, თითქმის მთელი შუა საუკუნეების მანძილზე უკვე IV-V სს-დან უცხოეთის ქართულ დიასპორას ჩვენი ეკლესია სათანადო ყურადღებას აქცევდა. უცხოეთის ქართული დიასპორასათვის მცირე ამიის მრავალ მხარეში, რომელიც გამოირჩეოდა ეკონომიკური განვითარების მაღალი დონით, არსებობდა ქართული სეპისკოპოსოები. ესენი იყვნენ – ვალაშკერგის, დაღაშენის, ანისის, კარის ანუ ყარსის, არზრუმის ქართული საეპისკოპოსოები ზოგჯერ საკმაოდ დაშორებულნი საქართველოს ეთნიკურ საზღვრებს. მაგალითად, ვალაშკერგის ქართული საეპისკოპოსო კათედრა მდებარეობდა ვანის გბის სიახლოვეს მდ. ეფფრატის სათავეებში. მნიშვნელოვანი იყო დაღაშენისა და ანისის საეპისკოპოსოები, დაარსებულნი, როგორც ითქვას, უცხოეთის ამ მხარეში მცხოვრები ქართველი მართლმადიდებლებისათვის. არზრუმის ქართული საეპისკოპოსო ოსმალეთის იმპერიაში არსებობდა XVII ს-შიც კი, გამაჰმადიანებას გადარჩენილი ქართველებისათვის. ზოგიერთი მოსამბრების თანახმად, წყაროებში ხშირად მოხსენებული „გოლგოთელი“ იყო იერუსალიმში მდებარე გოლგოთას ქართული მონასტრის წინამძღვარი ეპისკოპოსის წოდებით. უნდა აღინიშნოს, რომ ზოგიერთი ამ საეპისკოპოსოთაგან დაარსდა იქამდე, სანამ ამ მხარეთა მომცველი მიწა-წყალი საქართველოს სახელმწიფოს შემადგენლობაში შევიდოდა.

საქართველოს ეკლესია დიდ ყურადღებას უთმობდა თავის ეთნიკურ მრევლს შორეულ უცხოეთში. იერუსალიმში არა მხოლოდ ქართული მონასტრები არსებობდა ქართველი ბერებისათვის, არამედ არსებობდა ქალაქის ეკლესიები ქართული საერო მრევლისათვის. ეს უცხოეთის ქართული ეკლესია-მონასტრები იყვნენ არა მხოლოდ სარწმუნოებრივი კერები სასულიერო პირებისათვის, არამედ ეროვნული ცენტრები უცხოეთში გადახვეწილი ქართველი საერო პირებისათვის, რომელნიც აარსებდნენ და აფინანსებდნენ კიდევ მათ. ამის მკაფიო მაგალითია პეგრიწონის მონასტერი, რომელიც არა სასულიერო პირებმა, არამედ ქართველმა საერო მოღვაწეებმა გრიგოლ და აბას ბაკურიანის ძეებმა დააარსეს, რომელთაც მემბაგიაზე „ქვეყნის ჩვენის მოქალაქეთ“ უწოდებდა.

როგორც აღინიშნა, იერუსალიმში ქართველი მრევლისათვის IV ს-დანვე არსებობდა ქართული ეკლესიები, როგორც ჩანს, ქართული ეკლესიის წევრთა რიცხვი ისე გაზრდილა წმიდა ქალაქში, რომ მათთვის ქართველი ეპისკოპოსიც დაუნიშნავთ. ჩანს, მისი საყდარი უფლის საფლავზე აგებულ ვრცელ გაძარში იყო, რომელიც გოლგოთასაც მოიცავდა. წმიდა გრიგოლ ფერაძის გამოკვლევის თანახმად, ქართველი ეპისკოპოსის სახელი III-IV სს-ის ბერძნული საფლავის ეპიგრაფის შემოუნახავს – „საფლავი (სამუილ) ქართველთა ეპისკოპოსისა და მონასტრისა, რომელიც მათ (ე.ი. ქართველებმა) დავითის კოშკში შეიძინეს“ (გრ. ფერაძე, „ცნობები იერუსალიმის ქართული მონასტრების შესახებ“, 1925, გვ. 26). V ს-ში იუსტინიანეს აღუდგენია, ასევე ლაზების ეკლესია იორდანეს უდაბნოში (იქვე, გვ. 82). VII ს-ის სომეხ პილიგრიმს მოხსენებული აქვს „გოგარენთა (ე.ი. ქართველთა) მონასტერი“ (იქვე, გვ. 27). გრიგოლ ფერაძის სიგყვით XI ს-ში იერუსალიმში ქართველი ეპისკოპოსი იჯდა, იგი წერს: „გოლგოთას ნაწილი მიიღო

ქართველთა მეფემ ბაგრატ კურაპალაგმა, რომელმაც იქ ქართველთა ეპისკოპოსი დანიშნა“ (იქვე, გვ. 28). „1050, 1583 და 1584 წლების ცნობათა მიხედვით გოლგოთაზე ქართველი ეპისკოპოსები იყვნენ“ (იქვე, გვ. 93). XVI ს-დან იერუსალიმში იჯდა ორი ქართველი ეპისკოპოსი, ერთი მცხეთის, მეორე კი აფხაზთა საკათალიკოსოდან (იქვე, გვ. 163). 1583 წ. „ჯერის მონასტერში თვით ქართველმა ეპისკოპოსმა მიიღო სტუმრები და მოემსახურა მათ 1583 წ.“ (იქვე, გვ. 124).

ეს იყო ხანა საქართველოს სახელმწიფოებრივი სიძლიერისა, როცა ქართულ დროშაზე გამოხატული იყო წმ. გიორგი.

წმ. გრიგოლ ფერაბე წერს: „როცა ქართველები წმიდა ქალაქში შედიოდნენ, ამაყად ფრიალებდნენ მათი დროშები, რომლებზეც ჯვარი და წმიდა გიორგი იყო გამოსახული“ (გრ. ფერაბე, ცნობები პალესტინის ქართული მონასტრების შესახებ, 1995, გვ. 120).

კათალიკოს-პატრიარქი კალისტრატეც აღნიშნავს: „საქართველოს ეროვნულ დროშაზე წმიდა გიორგია გამოხატული“ (კ. ცინცაძე, „ქაშვეთის ეკლესია“, 1994, 122, შენიშვნა 12).

როგორც აღინიშნა, ამჟამად უცხოეთში მართლმადიდებელი ეკლესიები აარსებენ მნიშვნელოვან საგანმანათლებლო კერებს, კერძოდ, უქმნიან უცხოეთში მცხოვრებ თავიანთ თანამემამულეებს სავანეებსა და სასწავლებლებს, ბავშვების ეროვნული სულისკვეთებით აღსაზრდელად, დედაენის დასაუფლებლად, აგრეთვე, პოლიკლინიკებსა და სასტუმროებს. მსგავსადვე წარსულში, ქართული ეკლესიის ღვაწლით, პეგრიწონის მონასტერში არსებობდა ქართველი ყმაწვილებისათვის სემინარია, ქსენონი – მოხუცებისათვის, სასტუმროები ბიზანტიაში მცხოვრებ ქართველთა საჭიროებისათვის.

როგორც აღინიშნა, უცხოეთში ქართული საეპისკოპოსოების შექმნა შეწყდა XIX ს-ის შემდეგ, რაც გაუქმდა საქართველოს ავტოკეფალია. ამის შემდეგ უცხოეთში გასული ქართველო-

ბა, როგორც წესი, მრევლი ხდებოდა უცხო ეკლესიებისა, რაც მათ ეროვნულ გადაგვარებას იწვევს. მშობლიური საეკლესიო გარემოს არარსებობის გამო ქართველები მიეკედლნენ არა მხოლოდ ბერძნულ და სხვა მართლმადიდებელ ეკლესიებს, არამედ არამართლმადიდებლურ ეკლესიებსაც კი. კერძოდ, ქართველების ერთი ნაწილი უცხოეთში მიეკედლა სომხურ ეკლესიას. ეს შეუმჩნეველად უცხოელ დამკვირვებლებსაც. ისტორიკოსი ევგენი დალეჯიო გაცხადებული იყო იმით, რომ XX ს-ის დასაწყისში კონსტანტინოპოლში მცხოვრები ქართველები გადაიქცნენ სომხური ეკლესიის მრევლად და ამის გამო დაკარგეს ქართული თვითშეგნება. ევგენი დალეჯიო წერდა ასი წლის წინ: „ჩვენ ჯერ კიდევ ვერ გამოგვიკვლევიან, რამ აიძულა კონსტანტინოპოლის ქრისტიანი ქართველების ნაწილი უარეყოთ ქართველობა და სომხებად ელიარებიანთ თავი. ამ გადაგვარებულთა შორის შედარებით ცოტანი არიან, რომელთაც თავიანთი გვარი კიდევ ახსოვთ. სხვათა შორის, დავასახელებ ცხადაიას, გურჯიანების, ამიზიანების, თუმანიანების, მურაბიანების ოჯახებს, რომლებიც თუმც არ უარყოფენ, რომ ქართველების შთამომავლები არიან, მაგრამ დღეს თავს ქართველებად აღარ აღიარებენ“ („ქართველები კონსტანტინოპოლსა და საბერძნეთში“, თბ., 1990, გვ. 20).

ასი წლის წინ, XX ს-ის დასაწყისში ეს უცხოელი ისტორიკოსი მოუწოდებდა საქართველოში მცხოვრებ ქართველებს შეექმნათ უცხოეთში მცხოვრები ქართველებისათვის კულტურული დაწესებულებები, სადაც „ყველა რწმენისა და მისწრაფების ქართველს თავისუფლად შეეძლება მისვლა და მუშაობა, როგორც ეს აქვთ სხვა ხალხთა ახალშენებს“ (იქვე, გვ. 20).

ამჟამად, საბედნიეროდ, 200 წლოვანი შესვენების შემდეგ ჩვენმა ხალხმა კვლავ შექმნა ეროვნული სახელმწიფო, ამიტომაც უნდა გამოითქვას იმედი, რომ საქართველოს მართლ-

მადიდებელი ეკლესია, აღადგენს თავის ძველ გრადიციას და შორეულ უცხოეთში გასული თავისი მრევლისათვის შექმნის კულტურულ-სარწმუნოებრივ კერებს, სკოლებსა და საბავშვო ბაღებს, ქსენონებსა და საფანეებს, ეკლესიებსა და საეპისკოპოსოებს, სადაც ქართველები განიმტკიცებენ მამაპაპეულ წმიდა სარწმუნოებას, შეისწავლიან ქართულ ენას და საქართველოს ისტორიას, ღირსეულად აღზრდიან თავიანთ ბავშვებს ჩვენი ეკლესიის მზრუნველობის ქვეშ.

საბოლოოდ უნდა ითქვას, რომ დიასპორას საკითხი, რომელიც ერთ-ერთი უმთავრესი საკითხია, საბოლოოდ გადაწყდება მომავალ მსოფლიო საეკლესიო კრებაზე, იქამდე კი მიმდინარეობს მუშაობა ამ საკითხის შესათანხმებლად.

სტაგია ამოღებულია მიკროპოლიგ ანანია ჯაფარიძის წიგნიდან –
რჩევები უცხოეთში წამსვლელ ქართველებს, 2002, გვ. 26-43

წმიდა და დიდი კრების მოსამზადებელი მართლმადიდებელთაშორისი კომისიის გაღწევატილება მართლმადიდებლური დიასპორას საკითხთან დაკავშირებით

(შამბეზი, 7-13 ნოემბერი, 1993)

მართლმადიდებლური დიასპორას საკითხთან დაკავშირებით „მართლმადიდებელი ეკლესიის წმიდა და დიდი კრების მოსამზადებელი სამდივნოს“ მიერ გამოცემული წიგნის „Межпроеваславная подготоевительная комиссия Святого и Великого Собора, 7-13 ноября 1993“ (Православный центр Вселенской Патриархии, Шамбези, Женева, 1994) მიხედვით მსოფლიოში მართლმადიდებლური დიასპორას ორგანიზაციის საკითხების შესახებ უკანასკნელ ათწლეულებში გამოითქვა მრავალი მოსაზრება გამოჩენილი ღვთისმეტყველების, ღვთისმსახურების და ერისკაცთა მიერ, განსაკუთრებით მას შემდეგ, რაც დიასპორას საკითხი შეგანილი იქნა მომავალ წმიდა და დიდ საეკლესიო კრების დღის წესრიგში (იხ. დასახ. ნაშრ. გვ. 24). აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით ადგილობრივი მართლმადიდებელი ეკლესიების მიერ მომზადებული შრომების საფუძველზე რეკომენდაცია გაიცა დიასპორას საეკლესიო ორგანიზაცია მოეწყოს პირველი მსოფლიო კრებების მიერ დადგენილი სამიგროპოლიგო სისტემის შესაბამისად, ისე, რომ იგი არ შეეხოს დიასპორას ყველაზე უფრო მგრძობიარე – ნაციონალურ მხარეს. საკითხი განხილული იქნა „წმიდა და დიდი კრების მოსამზადებელი მართლმადიდებელთაშორისი კომისიის“ მიერ შამბეზში (ჟენევა) 1993 წლის 7-13 ნოემბერს. მსოფლიო მართლმადიდებელი ეკლესიის მთლიანობის შეუბღალაობის მიზნით გადაწყდა უცხოეთში არსებულ ეროვნულ დიასპორათა მიმართ დედაეკლესიების ნაციონალური გრძობები მთლი-

ანად იქნას გათვალისწინებული (იქვე, გვ. 24), ამავე დროს კომისიამ გადაწყვიტა მსოფლიოს ის ტერიტორიები, სადაც არ არსებობს ადგილობრივი ავტოკეფალური მართლმადიდებელი ეკლესიები, დაყოფილი იქნას რეგიონებად. ერთ რომელიმე ასეთ რეგიონში საეკლესიო კანონიკურ იურისდიქციას განახორციელებს ე.წ. „ეპისკოპოსთა კრება“, რომელშიც წარმოდგენილი იქნება რეგიონში არსებული დიასპორების ნაციონალური ეპისკოპოსები. საკითხის სრული გაგების მიზნით განიმარტა, რომ აღნიშნულ „ეპისკოპოსთა კრება“ ბერძნულად იწოდება „ეპისკოპე სინელეფსის“, ფრანგულად „ანსამბლე ეპისკოპალ“, რუსულად „სობორნაია“ და ა.შ. გადაწყდა, რომ შეიქმნას სულ 8 რეგიონი.

რეგიონები, რომლებშიც შეიქმნება „ეპისკოპოსთა კრება“ არის შემდეგი:

1. ჩრდილო და ცენტრალური ამერიკა;
2. სამხრეთ ამერიკა;
3. ავსტრალია;
4. დიდი ბრიტანეთი;
5. საფრანგეთი;
6. ბელგია და ჰოლანდია;
7. ავსტრია და იტალია;
8. გერმანია.

რეგიონში „ეპისკოპოსთა კრებას“ ქმნიან ამ რეგიონში მყოფი კანონიკურად აღიარებული ეპისკოპოსები, ამასთანავე ისინი აგრძელებენ კანონიკური იურისდიქციისადმი დაქვემდებარებას (იქვე, გვ. 27). მაგალითად „ავსტრალიის“ რეგიონში მყოფი რუმინული დიასპორას ეპისკოპოსი, რომელიც კანონიკურად არის აღიარებული რუმინეთის საპატრიარქოს მიერ, ვითარცა მისადმი დამორჩილებული, შეყვანილი იქნება აღნიშნული „ავსტრალიის რეგიონის“ ეპისკოპოსთა საბჭოს წევრად.

ამასთანავე, აღსანიშნავია ისიც, რომ რეგიონის ეპისკოპოსთა საბჭოს წევრად არჩეული დიასპორას ეპისკოპოსი უნდა ცხოვრობდეს დიასპორაში და უნდა გააჩნდეს სამრევლო მოცემულ რეგიონში (იქვე, გვ. 218).

კომისია რეგიონალურ ეპისკოპოსთა საბჭოს განიხილავს ვითარცა გარდამავალ სტადიას. საბოლოოდ კი, ალბათ, რეგიონებში თანდათანობით ჩამოყალიბდება დამოუკიდებელი ავტოკეფალური ეკლესიები ეროვნულ დიასპორათა ენობრივი, ნაციონალური და სხვა კულტურული თავისებურებების გათვალისწინებით (იქვე, გვ. 28). რეგიონებში შესაძლო ავტოკეფალურ ეკლესიათა ჩამოყალიბება სასურველია მოხდეს წმიდა და დიდი საეკლესიო კრების მოწვევამდე. აღინიშნა, რომ ერთ რომელიმე ადგილზე (ქალაქში ან ოლქში) უნდა იყოს მხოლოდ ერთი ეპისკოპოსი (I მსოფლიო კრების კანონი).

გადაწყდა, რეგიონის „ეპისკოპოსთა კრების“ („კონფერენციის“) მუშაობა წარიმართება დიპტიხის შესაბამისად, დიპტიხში პირველის, კონსტანტინოპოლის ეკლესიის მღვდელმთავარის თავჯდომარეობით, მისი არ ყოფნის შემთხვევაში დიპტიხის რიგის შესაბამისად, რეგიონის ეპისკოპოსთა კრებამ უნდა ჩამოაყალიბოს აღმასრულებელი კომიტეტი. იგი შედგენილი იქნება ამ რეგიონის სხვადასხვა იურისდიქციის პირველი იერარქების მიერ (მაგალითად, თუ ავსტრალიის რეგიონში არის რამოდენიმე რუმინელი ეპისკოპოსი, აღმასრულებელ კომიტეტში შევა მათ შორის პირველი).

1993 წლის 7-13 ნოემბრის „მართლმადიდებელი ეკლესიის წმიდა და დიდი კრების მოსამზადებელი კომისიის“ მუშაობაში მონაწილეობდნენ მსოფლიო (კონსტანტინოპოლის), ალექსანდრიის, ანგიოქიის, რუსეთის, სერბეთის, რუმინეთის, ბულგარეთის საპატრიარქოების, კვიპროსის, ელადის, პოლონეთის, ალბანეთის, ჩეხოსლოვაკიისა და ფინეთის ეკლესიათა

წარმომადგენლები. ამ შეხვედრას, აღნიშნული წიგნის მიხედვით, ქართული ეკლესიის დელეგაცია არ ესწრებოდა. კრების მონაწილე ეკლესიებმა აიღეს ვალდებულება არაფერი იმოქმედონ გემოთაღნიშნული დიასპორას საკითხის გადაწყვეტის პროცესის დასაბრკოლებლად, მათ შორის დიასპორაში უკვე არსებულ ეპარქიათა გარდა ახალთა შესაქმნელად. ეს ვალდებულება არ ეხება საქართველოს ეკლესიას, რადგანაც მისი დელეგაცია არ ესწრებოდა აღნიშნულ კრებას.

1993 წლისათვის უცხოეთში ქართული მართლმადიდებელი დიასპორა თითქმის არ არსებობდა, ამდენად ჩვენი ეკლესიისათვის დიასპორას საკითხი არ იყო აქტუალური, მაგრამ, რადგანაც XX ს-ის 90-იანი წლების შემდეგ საბჭოთა კავშირის დაშლისა და იქამდე არსებული საზღვრების გაუქმების კვალდაკვალ უცხოეთში თითქმის მილიონი ქართველი გადავიდა საცხოვრებლად, სასწავლებლად და სამუშაოდ, შესაბამისად უნდა ჩამოყალიბდეს ქართული მართლმადიდებელი საეკლესიო დიასპორა, სამომავლოდ მას ისეთივე ყურადღება უნდა მიაპყროს საქართველოს ეკლესიამ, ვითარცა თავის უცხოეთში მცხოვრებ ეთნიკურ მრევლს აქცევენ სხვა მართლმადიდებელი ეკლესიები. უსათუოდ, მათი მაგალითის შესაბამისად, უცხოეთში უნდა წარმოიქმნას და ჩამოყალიბდეს ქართული სამრევლოები საქართველოდან გასული მართლმადიდებელი მრევლისათვის. სასწრაფოდ, ყველა გემოთ ჩამოთვლილ რეგიონში უნდა ჩამოყალიბდეს თუნდაც ერთი ქართული საეპისკოპოსო, საქართველოს საპატრიარქოს იურისდიქციის ქვეშ, რათა ქართველი ეპისკოპოსიც შევიდეს „რეგიონის ეპისკოპოსთა საბჭოში“. რეგიონის ქართველმა ეპისკოპოსმა უნდა დაიცვას უცხოეთის ქართველი მრევლის ენობრივი, ნაციონალური და კულტურული სახე, რასაც მოითხოვს კიდევ 1993 წლის შამბეგის აღნიშნული კომისიის სულისკვეთება.

წმიდა სახარებისეული იგავის მიხედვით, რომელიც შეეხება „მეთერთმეტე მუშაკის“ გულმოწყალე ანამბლაურებას, საქართველოს ეკლესიას უფლება აქვს გაიხაროს უცხოეთში თავისი საეპისკოპოსოების დაარსებით. იგულისხმება, რომ ყველა მსოფლიო მართლმადიდებელ ეკლესიას უცხოეთში აქვს ეროვნული საეპისკოპოსო, რომელთა ეპისკოპოსები ქმნიან კიდევ „რეგიონების ეპისკოპოსთა საბჭოებს“, მათ მსგავსად ეს უფლება მიცემული აქვს ქართულ ეკლესიასაც.

როგორც ზემოთ აღინიშნა, დასავლეთ ევროპაში, ამერიკასა და ავსტრალიაში ყალიბდება 8 მართლმადიდებლური რეგიონი „ეპისკოპოსთა კრების“ კანონიკური ხელმძღვანელობით. შეთანხმების თანახმად ეპისკოპოსთა კრებასა და მის აღმასრულებელ კომიტეტში მსოფლიოს ყველა დიასპორას ეკლესიას ეყოლება თავისი წარმომადგენელი ეპისკოპოსი, სამწუხაროდ ქართველი ეპისკოპოსის გარდა, რადგანაც მხოლოდ საქართველოს საპატრიარქოს არა ჰყავს უცხოეთში თავისი ეპისკოპოსი. ამის გამო სასურველია რვავე ზემოთაღნიშნულ რეგიონში დროულად დაარსდეს ქართული საეპისკოპოსოები, რისთვისაც საჭიროა დიასპორაში მცხოვრები ქართველების საეკლესიო აქტიურობა რაც მათ მიერ ქართული ეკლესიების (სამრევლოების) დაარსებით უნდა გამოიხატოს, ეს ეკლესიები იქცევიან კიდევ დაიასპორას ქართული საეპისკოპოსოების დაარსების საფუძველად.

რვავე დასახელებულ რეგიონში (ჩრდილო და ცენტრალურ ამერიკაში, ავსტრალიაში, დიდ ბრიტანეთში, საფრანგეთში, ბელგიასა და ჰოლანდიაში, ავსტრიაში და იტალიაში, გერმანიაში) მცხოვრებმა ქართველებმა თავიანთი სიყვარული ჩვენი მაცხოვარის იესო ქრისტესა და ქართველთა მფარველ დედაღვთისმშობლის მიმართ, უნდა გამოიხატონ ქართული ეკლესიების, ქართული მართლმადიდებლური სამრევლოების

დაარსებით, რაც საფუძვლად იქცევა მათი შთამომავლობის გამრავლებისა, კეთილდღეობისა და ღვთისაგან კურთხევისა მშობლიური ენისა და კულტურის შენარჩუნებით. ეს საფუძველი გახდება რვავე დასახელებულ რეგიონში ქართული საეპისკოპოსოების დაარსებისა, ქართულ დიასპორათა განმტკიცება-გაძლიერებისა.

ჩვენდა სასიხარულოდ მისი უწმიდესობისა და უნეტარესობის სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის იურისდიქციაში, ამჟამად, უკვე შევიდა უცხოეთში ქართული დიასპორას ახლახან დაარსებული ეკლესიები ქ. ბრიუსელში (ბელგია) წმიდა თამარ მეფის სახელობისა, ქ. მიუნხენში (გერმანია) წმიდა ვახტანგ გორგასლის სახელობისა, ქ. სტრასბურგში წმიდა ქეთევანის სახელობისა, ქართველ მღვდელს ქართული სამრევლოები ქ. ჰამბურგში (გერმანია), ქ. დუსელდორფში (გერმანია), ქ. ლონდონში, ქ. ქენევისა და ქ. ლიონში. ყოველმხრივ უნდა შეეწყოს ხელი მათთვის მზრუნველ და მათ დამაარსებელ ქართველებს. ამ სამრევლოებსა და ეკლესიებში მოღვაწე თავდადებულ და გულმხურვალე საეკლესიო პირებს, რომელთაც იციან თუ რა მძიმე მდგომარეობაშია უცხოეთში მცხოვრები ქართველობა, რომელთაც არ მაგტოვებს ისინი ამ მძიმე გასაჭირში და ვითარც კეთილმა მწყემსებმა მოიძიეს და უპაგრონეს საქართველოდან უცხოეთში გადაკარგულ თავის ხალხს, თავის მრევლს. კეთილი მწყემსის მაგალითის შესაბამისად ბოლო წლებში საქართველოდან უცხოეთში გასულ თითქმის მილიონ ქართველს უნდა მიხედონ ქართველმა სასულიერო პირებმა, ქართველობა და მართლმადიდებლობა შეუნარჩუნონ მათ.

3 ნოემბერი, 2001 წ.

სტაგია ამოღებულია მიკროპოლიგ ანანია ჯაფარიძის წიგნიდან –
რჩევები უცხოეთში წამსვლელ ქართველებს, 2002, გვ. 44-57

ს ა რ ჩ ე ვ ი

დიპტიხის საპიტიხები

დიპტიხის შესახებ	5
საქართველოს საპატრიარქოს ადგილი	
მართლმადიდებლურ დიპტიხში	12
საქართველოს ეკლესიის ადგილი	
მსოფლიო დიპტიხში	18
ქართული ეკლესიის VI ადგილი ფერარა-ფლორენციის	
„მსოფლიო“ საეკლესიო კრებაზე	25
ქართველი ეპისკოპოსები ფერარა-ფლორენციის	
კრებაზე (1438)	33
მეფეთ მეფე მონაზონი ალექსანდრე დიდი	40
მსჯელობანი დიპტიხის საკითხზე	42
ქართული ეკლესიის შინაგანი დიპტიხი	
(ჯღომისა და ღგომის წესი)	46
ლოკუმენტური მასალები. უცხოური წყაროები	59

დიასპორას საპიტიხები

ქართული საეკლესიო დიასპორა უცხოეთში	67
მართლმადიდებლური დიასპორას საკითხი ქართული	
საეკლესიო წყაროების მიხედვით	70
წმიდა და დიდი კრების მოსამზადებელი	
მართლმადიდებელთაშორისი კომისიის	
გალაწყვეტილება მართლმადიდებლური	
დიასპორას საკითხთან დაკავშირებით	78